

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra historie

**ŠLECHTA NA MORAVĚ V HUSITSKÉM
OBDOBÍ**

Bc. Josef Svoboda

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. David Papajík, PhD.

Olomouc 2017

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 2. 5. 2017

Vlastnoruční podpis .....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu mé magisterské diplomové práce prof. Davidu Papajíkovi za odborné vedení, rady a pomoc při shánění těžko dostupné literatury. Dále bych chtěl poděkovat všem ostatním, kteří mě při psaní mé diplomové práce podporovali.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Prameny a literatura	10
2.1. Prameny.....	10
2.1.1. Prameny pro zkoumání období před rokem 1420.....	10
2.1.2. Prameny pro zkoumání období po roce 1420	13
2.2. Literatura	17
3. Problematika určování vyšší šlechty na Moravě.....	23
3.1. Zemské desky a jejich využití při určování příslušnosti k pánům.....	23
3.2. Landfrýdy jako seznamy pánů.....	27
4. Landfrýd ze 17. listopadu 1421.....	30
4.1. Cesta k listopadovému landfrýdu	30
4.1.1. Šlechta na Moravě do čáslavského sněmu.....	30
4.1.2. Poddání se Petra Strážnického z Kravař	38
4.2. Landfrýd 1421 - osoby a ustanovení	47
5. Landfrýd z 9. září 1434	51
5.1. Cesta k zářijovému landfrýdu.....	51
5.2. Landfrýd 1434 - osoby a ustanovení	55
5.3. Projevy vzestupu nižší šlechty	58
6. Landfrýd z 28. ledna 1440	62
7. Závěr	65
8. Seznam použitých zkratk.....	68
9. Seznam pramenů a literatury.....	69
9.1. Prameny.....	69
9.1.1. Archivní prameny.....	69
9.1.2. Tištěné prameny	69

9.2. Literatura	71
10. Resumé.....	76

1. Úvod

Dějiny Moravy v husitském období jsou stále, třeba oproti dějinám Čech ve stejné době, trochu opomíjeným tématem historického bádání. To může být způsobeno jednak tím, že se k moravským dějinám počátku 15. století dochovalo méně pramenů a jednak také přesvědčením starší historiografie, že vše podstatné pro průběh husitské revoluce se odehrávalo v Čechách a Morava byla pouze v jejich vleku. Tuto představu se snažil vyvrátit zejména Josef Válka,¹ stále je však „husitská“ Morava na okraji bádání historiků.² Podobně je v současné historiografii nahlíženo na dějiny šlechty a šlechtických rodů, kdy počáteční boom z konce 90. let 20. století a začátku 21. století postupně odezněl, i když ani v dobách největšího rozkvětu literatury o šlechtických rodech nevěnovala většina autorů velkou pozornost moravským šlechticům 15. století.³

Proč tedy psát o dvou tématech, která v dnešní historiografické produkci nejsou úplně populární, navíc se ještě pokoušet tato témata spojit do jednoho – šlechty na Moravě v husitském období? Jedním z důvodů je právě určitý dluh, který má české historické bádání k husitské Moravě, kde se již Josefu Váلكovi podařilo přesvědčivě dokázat, že vývoj na Moravě byl pro husitství všeobecně velmi důležitý. Že byla hybnou silou husitského reformního hnutí na Moravě šlechta je pak již všeobecně přijímaný názor, proto se tato práce na působení šlechty zaměřuje. A i když autor nepopírá vliv jiných možných revolučních sil,⁴ také uznává rozhodující roli šlechty, zejména té vyšší.⁵ Jelikož byla vyšší šlechta určitým hegemonem na

---

¹ Zejména v souhrnně vydaných studiích VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský*. Brno 2005 a v syntéze VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy I*. Brno 1991.

² Ze současných autorů se Moravou za husitských válek zabývá nejvíce Petr Elbel, nejnověji v ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*. Brno 2016.

³ Takto téměř ignoroval moravské středověké šlechtice Petr Vorel ve své knize o Pernštejnech (VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha 1999). Že nebyli moravští bitovští Lichtenburkové cílem jeho bádání přiznal i Jan Urban (URBAN, Jan: *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha 2004). Podrobněji viz podkapitolu *Literatura*.

⁴ Jako je třeba příklad „Nového Tábora“ u Nedakonic zmiňovaný Vavřincem z Březové v jeho kronice, jehož lokalizace dodnes trápí historiky a archeology (*Vavřince z Březové kronika husitská*. Ed. GOLL, Jaroslav. In: *Fontes rerum bohemicarum V*. Praha 1893, s. 473-474). K pohledu historiografie na tento údajný projev lidového husitismu na Moravě více v podkapitole *Poddání se Petra Strážnického z Kravař*.

⁵ O vyšší šlechtě a kritériích, podle kterých se k ní dají na Moravě počítat šlechtici viz kapitolu *Problematika určování vyšší šlechty na Moravě*.

Moravě (zejména po smrti posledního moravského Lucemburka Jošta v roce 1411) a nižší šlechtici v podstatě neměli moc možností, jak se více projevit (politicky ani mocensky), bude se tato práce zabývat hlavně onou vyšší šlechtou.

Aby bylo možné tuto práci nějak chronologicky ukotvit, pracuji zde s pojmem husitské období. Za začátek tohoto období na Moravě považuji zaslání prvního z protestních listů proti uvěznění Jana Husa v Kostnici z února 1415, které iniciovala skupina pánů v čele s moravským zemským hejtmanem Lackem z Kravař.⁶ Jednalo se o první větší akt urozených přívrženců husitství na Moravě, který byl posléze následován dalšími činy na podporu reformního učení. Jako další mezník, kterým bych tuto fázi husitství na Moravě uzavřel, se mi nejvhodněji jeví úmrtí českého, uherského a římského krále Albrechta Habsburského 27. října 1439 a následně sepsaný landfrýd z ledna 1440.⁷ Albrecht byl již od roku 1423 moravským markrabětem a tím pádem byl s osudem Moravy a moravských šlechticů úzce spojen.

Cílem této práce však není sledovat chronologicky činy jednotlivých šlechticů na Moravě či se pokoušet o další sepsání dějin moravského husitství. Chtěl bych se zde spíše zaměřit na fenomény, které byly pro vyšší šlechtu na Moravě typické a které nějakým způsobem řídily, omezovaly či ovlivňovaly činy jednotlivých šlechticů i celých skupin. Mezi takové počítám konstituování tzv. stran, které se často vytvářely kolem zeměpánů nebo výrazných osob ze šlechtického prostředí.

Jako další z těchto fenoménů bych uvedl zemské úřady na Moravě. Prozkoumání zemských úřadů a úředníků v husitském období, kdy zeměpáni v odlišných fázích husitského období „pracovali“ s těmito úřady různým způsobem a kdy docházelo k interakci a často také konfrontaci zemských úředníků s ostatními šlechtici, považuji za velmi důležitý moment ve zkoumání vyšší šlechty na Moravě, která v této době nejvyšší zemské úřady držela.

Jako poslednímu fenoménu bych se chtěl věnovat moravským landfrýdům, jejichž analýza zabírá největší prostor této práce. Z landfrýdů se nám pro husitské období, jak jsme si jej výše definovali, dochovaly tři příklady takových dokumentů. Ty byly sepsány za rozdílných okolností, různými panovníky a za různých

---

⁶ *Archiv český III.* Ed. PALACKÝ, František. Praha 1844, s. 182-183 (dále jen AČ).

⁷ AČ X, s. 256-258.

podmínek, čímž umožňují nahlédnout do možných řešení uspořádání vztahů mezi šlechtici a zeměpánem či šlechtici navzájem.

Jednou ze základních otázek, na které bych chtěl v této práci odpovědět, je tedy to, které šlechtice můžeme mezi tzv. vyšší šlechtou na Moravě počátku 15. století řadit. Další otázkou je, jakým způsobem byly šlechtické „strany“ na Moravě v husitském období organizovány, popřípadě zda je možné na základě poměrně torzovitých pramenů rekonstruovat jejich účastníky. Důraz bych zde kladl na nejvyšší zemské úředníky jakožto reprezentanty (nejenom) vyšší šlechty. Na závěr bych se chtěl podrobněji zaměřit na základní uspořádání a vymezení vztahů mezi šlechtou a zeměpány na Moravě – landfrýdy. Pomocí zevrubné analýzy dvou z těchto listin, které byly vydány a pečety během vymezeného husitského období, bych se chtěl zaměřit na to, jakým způsobem zeměpáni s landfrýdy pracovali a jak nebo jestli vůbec se měnilo postavení vyšší šlechty v rámci těchto dohod.

Z metod bádání bych se chtěl zaměřit na podrobnou analýzu důležitých pramenů s celozemskou působností. Tím mám na mysli především ony landfrýdy, které byly během sledovaného období mezi lety 1415–1439 uzavřeny. Díky vzájemnému srovnání těchto listin, které byly vydány v různých fázích husitských válek na Moravě, bych chtěl upozornit na rozdíly v jejich formulaci a také na to, zda byly v odlišných obdobích akcentovány odlišné věci a články, které bylo nutné do landfrýdů zahrnout.

Kromě analýzy bych ještě chtěl, s ohledem na zaměření práce na šlechtice, využít metodu prosopografie.⁸ Tu chci využít v její biografické podobě, kdy je pomocí stručných životopisů osob šlechticů, kteří se účastnili některých důležitých akcí (např. pečety výše zmiňovaných landfrýdů), možné alespoň částečně rekonstruovat jejich postoje během klíčových okamžiků husitských válek. S touto metodou souvisí také pokus o rekonstrukci vztahů, které k sobě měli někteří členové šlechtické obce. Takto rekonstruované sociální sítě by dle mého názoru mohly

---

⁸ Vývoj této metody shrnul a na některá její úskalí a naopak i výhody upozornil již Lawrence Stone v 70. letech 20. století – STONE, Lawrence: *Prosopography*. In: *Daedalus*, Vol. 100, No. 1. Historical Studies Today (Winter, 1971), s. 46-79. Dostupné online. WWW <http://www.jstor.org/stable/20023990?origin=JSTOR-pdf&seq=1#page_scan_tab_contents> Cit. [2017-02-12]. Z českých autorů zabývajících se obdobím husitství na Moravě prosopografií využíval zejména Petr Elbel ve své studii o dvoře Zikmunda Lucemburského (ELBEL, Petr: *Úvaha o stavu bádání ke dvoru Zikmunda Lucemburského a představení prosopografického výzkumu Zikmundových dvořanů z českých zemí*. In: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*. Edd. DVORÁČKOVÁ-MALÁ, Dana - ZELENKA, Jan. Praha 2008, s. 231-244).

poupravit a rozšířit naše vědomosti o průběhu husitského reformního hnutí na Moravě obecně. Prosopografie a některé základní náčrty vztahů a vazeb šlechticů mezi sebou by mohly být nápomocny zejména s ohledem na to, že většině šlechticů působících na Moravě na počátku 15. století ještě nebyla v historiografii věnována větší pozornost.⁹

---

⁹ O problematice nedostatku literatury k často i významným moravským šlechticům viz kapitolu *Literatura*.

2. Prameny a literatura

2.1. Prameny

2.1.1. Prameny pro zkoumání období před rokem 1420

Vzhledem k roli předních moravských pánů při protestních akcích české a moravské šlechty proti uvěznění a upálení mistra Jana Husa se začátek práce v roce 1415 nabízí jako možnost sledovat činnost moravské vyšší šlechty v předvečer husitských válek a následná komparace s jejich akcemi po roce 1420. Takto zvolený mezník také umožňuje pracovat s prameny souvisejícími s Husovým procesem v Kostnici a reakcemi moravské šlechty nejprve na jeho uvěznění a později i upálení.¹⁰ Kromě těchto dokumentů a stížných listů však takto zvolený počáteční rok umožňuje využití asi nejdůležitějšího pramene pro dějiny středověké šlechty na Moravě, kterým jsou moravské zemské desky. Vzhledem k rozdělení soudnictví na Moravě do dvou tzv. cúd se tyto desky dělí na řadu olomouckou a řadu brněnskou.¹¹

Z nespočtu možností, jak se zemskými deskami pracovat, jsem si pro potřeby této práce zvolil na prvním místě analýzu úvodních zápisů ze zasedání zemského soudu. V těchto zápisech se objevují předpokládaní nejvýznamnější účastníci a přisedící zemského soudu, které můžeme považovat za pány/vyšší šlechtice.¹² Mimo jiné se v těchto knihách, kromě majetkových převodů, objevují i zápisy o jiných pro šlechtice typických interakcích, např. o poručnictví nebo uzavírání spolků na majetky, což můžeme považovat za projevy důvěry mezi šlechtici.

Z pramenů souvisejících s Husovým procesem bych jmenoval zejména listy protestující proti Husovu uvěznění zaslané římskému králi Zikmundovi v únoru a květnu roku 1415.¹³ Mezi iniciátory těchto akcí patřili moravští vyšší šlechtici, zejména však Lacek z Kravař. Ten se také v září 1415 podílel na největším protestu

---

¹⁰ K Husovi a koncilu se jedná především o edici *Documenta mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia*. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1869. Protestní listy šlechty proti Husovu uvěznění byly vydány i v rámci Archivu českého, konkrétně ve třetím svazku (*Archiv český III*. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1844).

¹¹ *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Brünner Cuda*. Edd. CHYTIL, Josef - CHLUMECKÝ, Petr - DEMUTH, Karl - WOLFSKRON, Adolf. Brno 1856 (dále jen ZDB); *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Olmützer Cuda*. Ed. CHYTIL, Josef. Brno 1856 (dále jen ZDO).

¹² Více k tématu v kapitole *Problematika vyšší šlechty na Moravě*.

¹³ AČ III, s. 182-184.

české a moravské šlechty proti Husovu upálení, slavném protestním listu české a moravské šlechty, jenž v osmi provedeních posbíral 452 šlechtických pečeti.¹⁴ Kromě tohoto listu byla o pár dnů později, konkrétně 5. září, uzavřena na šest let smlouva o nebránění kázání slova Božího. Na dodržování zde vypsanych ustanovení pak měli dohlížet tři šlechtici, přičemž dva měli být z Čech a jeden z Moravy (na počátku konkrétně Lacek z Kravař) a po smrti některého z původně zvolených měl být nebožtík nahrazen dalším šlechticem tak, aby byl poměr 2:1 ve prospěch Čech stále zachován.¹⁵

Kromě samotného obsahu výše zmíněných dokumentů a listů je zde potřeba se zabývat i osobami, které se těchto akcí účastnily a k listům připojily své pečeti, přičemž je poté možné na příkladu některých šlechticů ukázat, že přiložení pečeti k protestům proti upálení Husa ještě nemusí automaticky znamenat následnou podporu husitství během válek.¹⁶ A právě zkoumáním svědečných řad na těchto listinách by se mohlo docílit alespoň základní rekonstrukce vzájemných vztahů šlechticů na základě pracovní teze „nebudu dobrovolně pečetit a podepisovat něco, s čím nesouhlasím“. Ono slovo „dobrovolně“ je však poměrně důležité, protože zejména během husitských válek mohou být motivace některých osobností ovlivněny pod pohrůžkou násilí (pro Moravu typickým příkladem je landfrýd z listopadu 1421), proto je potřeba svědečné řady a motivace zúčastněných analyzovat s důrazem na další souvislosti známé z jiných pramenů.

Z edic, ve kterých jsou listy a listiny zabývající se šlechtou na Moravě v době před rokem 1420, bych kromě *Archivu českého* jmenoval ještě zejména pozdější svazky z edice *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* vydávané Vincencem Brandlem a Bertoldem Bretholzem.¹⁷ Nepublikované listiny se kromě moravských archivů (Archivu města Brna nebo třeba Moravského zemského archivu v Brně)

---

¹⁴ AČ III, s. 187-193.

¹⁵ AČ III, s. 193-195.

¹⁶ Podpisy na stížných listech se zabýval už August Sedláček (SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*. Český časopis historický, 23, 1917, s. 85-109, 310-352). V pozdější době pak zejména Václav Novotný (NOVOTNÝ, Václav: *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Praha 1915), Augustin Neumann (NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*. Olomouc 1939) a Jiří Jurok (JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*. Nový Jičín 1998). O stížném listu nejnověji ČORNEJ, Petr - KNÁPEK, Aleš - MACEK, Ladislav - ROUS, Pavel: *Stížný list české a moravské šlechty proti upálení Jana Husa 1415–2015*. Okrouhlice 2015.

¹⁷ Zejména svazky CDM XIV. Ed. BRETHOLZ, Bertold. Brno 1903 a CDM XV. *Die Nachträge 1207–1408*. Ed. BRETHOLZ, Bertold. Brno 1903.

nacházejí také ve Státním oblastním archivu v Třeboni, a to hlavně ve fondech Cizí rody a Historica Třeboň.

Jako další pramen, který může pro období před vypuknutím husitských válek sloužit pro rekonstrukci politických a sociálních vztahů mezi šlechtou na Moravě, patří již zmiňované moravské zemské desky. V nich se sice nalézají zejména záznamy o změnách ve vlastnictví a držbě svobodných majetků (jejichž sledování však není cílem mé práce), ale často ze zdejších zápisů souvisejících s majetky a jejich zabezpečením, můžeme rekonstruovat rodinné, ale i třeba přátelské či klientské vztahy mezi jednotlivými šlechtici. K tomu slouží hlavně zprávy o jmenování poručníků pro nezletilé potomky a přijetí na spolek. Z dalších údajů o šlechtě na Moravě, které se z desk dají získat, bych ještě jmenoval složení zemských úředníků, kteří jsou na počátku každého zasedání zemského soudu vyjmenováni. Kromě těchto nejvýše postavených šlechticů jsou v úvodních zápisech jmenováni i další přítomní šlechtici seřazení podle důležitosti a bohatství, takže se dá zjistit, kdy byl který šlechtic zasedání přítomen.

Se zemským soudem pak souvisí ještě jeden druh úředních knih důležitých pro pochopení a rekonstrukci sociálních vztahů mezi šlechtou na Moravě, a to knihy půhonné a nálezové.¹⁸ Ty se zabývají soudními spory mezi šlechtici, které se většinou týkají sporných majetků. Právě na zde popisované spory a antagonismy mezi některými osobami bych se chtěl zaměřit a pokusit se zodpovědět na otázku, do jaké míry ovlivňovaly během husitských válek postavení jednotlivých šlechticů v soupeřících táborech (tj. jestli měli např. šlechtici, kteří se před válkami dlouho soudili o sporné majetky, tendence přidávat se k opačným stranám a ve svých dřívějších sporech takto pokračovat).

Poměrně velkou nevýhodou úředních knih vedených při zemském soudu je však to, že zde nemáme záznamy z kritického období samotných husitských válek, jelikož nezasedal zemský soud (poslední zasedání proběhlo na počátku roku 1420). Zemské desky v tomto období tedy tzv. „nešly“ a k dalšímu zasedání soudu a otevření desk došlo až v roce 1437. Další nevýhodou je také to, že zápisy v deskách nemusí být aktuální k datu příslušného zasedání soudu, mohly se zapisovat i starší

---

¹⁸ *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus I.* Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1872; *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus II.* Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1873; *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus III/1.* Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1878 (dále jen LCS).

události. To bylo celkem časté i díky mezerám v zasedání zemského soudu, kdy se musely „dohánět resty“.

Posledním větším okruhem pramenů vhodným pro zkoumání šlechty na Moravě před rokem 1420 jsou po výše zmiňovaném diplomatickém materiálu narativní prameny, zejména kroniky. Jejich důležitost pro mnou zvolené téma se sice projeví až po vypuknutí válek, ale některé zprávy z období před začátkem bojů si ve vztahu k Moravě zaslouží naši pozornost. Problematické je však v tomto ohledu to, že tyto kroniky vznikaly v Čechách, tudíž se na situaci na Moravě moc nezaměřují a zprávy o zdejší šlechtě se zde objevují velmi sporadicky. I přesto se zde však vyskytují zajímavé zápisy, např. o pozvání husitských kněží na panství některých vyšších šlechticů na Moravě.¹⁹

2.1.2. Prameny pro zkoumání období po roce 1420

S rokem 1420 a následným vypuknutím konfliktu mezi příznivci husitství a krále Zikmunda se také poměrně zásadním způsobem mění dostupné prameny. Mezi největší změny patří především již zmiňovaná ztráta informací, jenž se daly získat ze zemských desk, kde v zápisech nastává mezera až do roku 1437. Naopak se, vzhledem k důležitým událostem, které se na území České koruny odehrávaly, zvyšuje počet narativních pramenů, z nichž se do popředí dostává zejména kronika Vavřince z Březové.²⁰

I když je Vavřincova kronika zaměřená zejména na události v Čechách, objevují se zde i významné a důležité zprávy o situaci na Moravě, a to zejména pro kritický rok 1421. Mezi nejzajímavější patří hlavně zpráva o zbudování „nového Tábora“ u Nedakonic. Kromě toho v kronice také figurují osoby významných moravských šlechticů, především tehdy, když se účastní událostí v Čechách (typicky

---

¹⁹ *Starí letopisové čeští*. Ed. PALACKÝ, František. In: Dílo Františka Palackého II. Vydal Jaroslav Charvát. Praha 1941, s. 394.

²⁰ *Vavřince z Březové kronika husitská*. Ed. GOLL, Jaroslav. In: *Fontes rerum bohemicarum V*. Praha 1893.

třeba sněmů či bitev – např. Čáslavský sněm a účast zemského hejtmána Viléma z Pernštejna a nejspíše i Petra Strážnického z Kravař).

Kromě zjevného bohemocentrismu je však pro využití kroniky Vavřince z Březové ke zkoumání situace na Moravě problematická i Vavřincova znalost moravských reálií, která nejspíše není valná – dochází zde k různému komolení místních názvů i jmen osobností, což analýzu některých pasáží rozhodně neulehčuje.²¹

Z pramenů, které zůstávají stejné jak pro dobu před válkami, tak během nich, bych jmenoval zejména listy a listiny. Ty se vyskytují prakticky bez přestávky, přičemž jsou listiny, vzhledem k absentujícím zápisům v zemských deskách, jediným zdrojem právních pořízení a majetkových transakcí mezi šlechtou pro období husitských válek na Moravě. Kromě i pro předválečnou dobu typických listin zabývajících se např. jmenováním či poděkováním poručníkům, prodeji a nákupy majetku či přijetím na spolek se však ve válečných dobách objevují i nové druhy písemností. K těm se řadí zejména dokumenty zabývající se ukončením nepřátelství mezi významnými šlechtici a zeměpány (příkladem budiž poddání se Petra Strážnického králi Zikmundovi na podzim 1421)²² nebo opovědní listy (listy, kterými bylo vypovídáno nepřátelství, např. z dubna 1420, kdy takový list do Čech zaslal tehdejší moravský zemský hejtmán Jindřich Plumlovský z Kravař.²³

Velmi významnými dokumenty pro zkoumání postojů šlechty na Moravě v období válek proti Zikmundovi a vévodovi Albrechtovi Habsburském představují landfrýdy. Ty se sice objevují již v předválečném období, větší důležitost však získávají právě v období konfliktu.²⁴ U těchto landfrýdů je samozřejmě nutné věnovat pozornost jak obsahu a podmínkám, za kterých byl landfrýd uzavřen, tak také osobám, jenž jej pečetily, respektive nepečetily, což může o postojích jednotlivých osobností taktéž dost napovědět. S landfrýdem poté obvykle souvisí i další dokumenty, které se po jeho uzavření začínají objevovat, a to listiny svědčící o

---

²¹ Např. jeho (nebo některého z opisovačů jeho díla) spojení osob Petra Strážnického z Kravař a Viléma z Pernštejna do jedné ve zprávě o účasti na čáslavském sněmu („*capitaneus scil. eorum Petrus Pern. de Straz*“) – FRB V, s. 485.

²² AČ VI, s. 400-402.

²³ AČ IV, s. 378-381.

²⁴ Z těchto landfrýdů bych jmenoval zejména dva největší – z listopadu 1421 (AČ X, s. 246-250) a ze září 1434 (AČ X, s. 250-254). Zde je však uvedenou chybně datum 4. března, správně má být 9. září (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 270).

připojení k landfrýdu, kdy byly osoby, které se pečetění původního landfrýdu neúčastnily (či jej porušily), pod pohružkou či užitím násilí přinuceny se k dokumentu připojit.²⁵

Podobnou roli jako listiny, které se sice objevují již v době před válkami, ale jejichž důležitost pro bádání roste v době po roce 1420, patří jmenovací listiny zemských úředníků, zejména zemského hejtmana. Ty se nám pro toto období dochovaly např. pro osobu Petra Strážnického z Kravař, který tento úřad zastával hned dvakrát (1416–1419 a 1422–1424).²⁶ U těchto dokumentů je poté důležité si všimnout zejména použité argumentace v arenze a naraci, tj. v obecných a konkrétních motivacích pro vydání listiny. Ta je zajímavá zejména u druhé zmiňované listiny z roku 1422, kdy se jmenování hejtmana časově kryje se jmenováním Albrechta Habsburského jako místodržícího Moravy, což dává zajímavý prostor pro zkoumání vzájemného vztahu těchto osobností respektive úřadů.²⁷ Kromě rozdílných okolností, které provázely vydání obou jmenovaných listin, je potřeba brát zřetel i na dochování jednotlivých pramenů, přičemž dokument z roku 1416 je dochován v úředně ověřeném opisu (tzv. vidimus) z doby vlády Vladislava Jagellonského a listina z roku 1422 je dochovaná v originále. Tím se samozřejmě mění jak možnosti práce s prameny (u originálu se nachází více detailů, se kterými se dá pracovat, např. notářské značky na dorzu listiny) tak věrohodnost (větší u originálu).

O bojích na Moravě a válečných výpravách do okolních zemí na konci 20. a počátku 30. let 15. stol. nás ještě informuje také dochovaná korespondence. Pro boje na Moravě je důležitá korespondence olomouckých měšťanů, kterou vydal František Palacký v rámci dvoudílné edice *Urkundliche Beiträge*.²⁸ Tato korespondence se týká zejména situace na střední Moravě, a to v době hospodářské blokády Olomouce.

---

²⁵ Což je příklad Ctibora Tovačovského z Cimburka, který byl násilím přinucen se poddat Zikmundovi v květnu 1423 (AČ III, s. 282).

²⁶ Ke jmenování roku 1416 AČ X, s. 297-299. Jmenovací listina z roku 1422 se v originále nachází v SOA Třeboň, oddělení Třeboň, fond Historica Třeboň 1216–1659, sign. 235a, inv. č. 267. Regest v AČ III, s. 494-495.

²⁷ Ke jmenování Albrechta místodržícím KÖPPEL, Gisela: *Herzog Albrecht V. von Österreich*. Wien 1943 (nepublikovaná dizertace), s. 91-92.

²⁸ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an*. 1. a 2. díl. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1873.

O výpravách husitů do Uher, kterých se účastnili i moravští šlechtici, zase podává zprávy korespondence měšťanů bratislavských.²⁹

S městským prostředím souvisí i další druh pramenů, a to městské knihy. Badatelé zabývající se husitstvím na Moravě pracovali zejména s knihami počtů měst Znojma a Brna, kde se na základě výdajů na poselstva dá nepřímo odhadovat situace na Moravě.³⁰

Posledním větším souborem pramenů, kterými bych se chtěl zabývat, jsou listy a listiny související s vévodou Albrechtem Habsburským. Právě tato osobnost významně ovlivňovala situaci na Moravě během válek (od roku 1423 byl Albrecht jakožto moravský markrabě praktickým držitelem země). Zevrubné zkoumání pramenů týkajících se Albrechta je dle mého názoru jednou z nejlepších možností, jak zlepšit naše znalosti husitské Moravy. Jejich největším problémem je však neexistence moderních edic, přičemž regesta Albrechtových listin vydal naposledy Ernst Lichnowsky už v 1. polovině 19. století.³¹ Jsou to právě tyto písemnosti, jenž by nám mohly dát nové informace o vývoji vztahů šlechty na Moravě a Albrechta jakožto zeměpána na Moravě a po smrti Zikmunda i českého krále.

Prameny k tomuto tématu jsou tedy sice poměrně rozmanité, ale z větší části velmi torzovité. Těžko nahraditelná je pro historické bádání o šlechtě na Moravě dlouhá mezera v zápisech ze zemských desk během husitských válek. Podobně závažná je také absence kronikářských děl soustředících se na Moravu, historici se zde musí spoléhat na kusé informace z kronik věnujících se primárně jiným tématům/zemím (např. Čechám).

---

²⁹ Těmito výpravami se zabýval zejména Bronislav Varsik, který na konci své publikace o husitství na území dnešního Slovensku i některé dopisy vydal (VARSIK, Bronislav: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava 1965).

³⁰ Tyto knihy vydal Augustin Neumann, jeho práce je však dost problematická (*Nové prameny k dějinám husitství na Moravě*. Ed. NEUMANN, Augustin. Olomouc 1930).

³¹ LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten*. Wien 1841.

2.2. Literatura

Literaturu k tématu „Šlechta na Moravě v husitském období“ můžeme rozdělit do několika skupin. První z těchto skupin jsou publikace a studie zabývající se dějinami Moravy za husitských válek. Právě tomuto období dějin Moravy se historiografie, na rozdíl od soudobých Čech, příliš nevěnovala. Prvním pokusem o syntézu dějin husitské Moravy byla práce Augustina Neumanna *K dějinám husitství na Moravě*.³² Jedná se však o práci dost problémovou, která je z dnešního pohledu již dávno překonaná. Katolík Neumann zde dává ostentativně najevo svou nechuť a až odpor k počínání husitů, což také doprovází velkým množstvím faktografických chyb. Už z tohoto důvodu byla jeho práce podrobena drtivé kritice v recenzi Rudolfa Urbánka.³³ V této recenzi dochází ke zpřesnění některých Neumannových údajů a opravě omylů, sám Rudolf Urbánek se však k sepsání vlastní syntézy dějin husitství na Moravě nedostal.

Nejnovějším uceleným pohledem na Moravu počátku 15. století jsou tedy až studie vydávané Josefem Válkou mezi lety 1979–1988, naposledy souhrnně vydané ve sborníku *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský*.³⁴ Jedná se o zatím nejkvalitnější a nejpodrobnější pokus o analýzu dějin Moravy za husitských válek, i když se Válka nevyhnul některým chybám starší historiografie.³⁵ Navíc se odstup, se kterým tyto studie publikoval, jistým způsobem negativně podepsal na návaznosti studií, kdy ty popisující první fáze husitských válek jsou mnohem analytičtější a podrobnější než studie věnující se 30. létům 15. století a

---

³² NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*. Olomouc 1939.

³³ URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. Časopis Matice moravské, 1939-1940, s. 229-314.

³⁴ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský*. Brno 2005. Jsou to studie *I. Morava roku 1421*, s. 9-36; *II. Počátek války o Moravu (1422–1423)*, s. 37-62; *III. Vrchol bojů o Moravu (1423–1425)*, s. 63-90; *IV. Hegemonie husitů na Moravě (1426–1434)*, s. 91-116 a *V. Cesta Moravy ke kompaktátům*, s. 117-147.

³⁵ Tyto chyby se objevují zejména ve spojitosti se vztahy mezi šlechtou, např. Petr Strážnický z Kravař je zde jmenován jako syn Lacka z Kravař (*I. Morava roku 1421*, s. 14) což je nesmysl, který se objevoval zejména ve starší literatuře. Zajímavé je, že jinak velmi sečtělý a pečlivý Válka zde přehlédl dílo Františka Dvorského (DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař*. Brno 1910), který již v roce 1910 přesvědčivě dokázal rodinný vztah mezi Lackem a Petrem Strážnickým. Podobné chyby, kdy zase Lacka a Petra Strážnického prohlašoval za bratry, se dopustil ve výše zmiňovaném díle i Augustin Neumann (*K dějinám husitství na Moravě*, s. 33), i když u něj to tak překvapivé není.

kompaktátům, kde je i trochu rozdílná koncepce a rozvržení práce. Shrnutí těchto studií pak Josef Válka podal ještě v rámci svých *Dějiny Moravy*.³⁶

V jedné kapitole svého díla *Lucemburská Morava* se počátku husitských válek na Moravě dotkl i Jaroslav Mezník,³⁷ ten však již v úvodu této kapitoly přiznal, že období vlády Václava IV. a Zikmunda Lucemburského na Moravě se věnuje pouze z určité povinnosti a že většinu údajů čerpal z výše zmiňovaných prací Josefa Války. I tak se mu ale podařilo zdůraznit a vyzdvihnout některá závažnější témata související s jeho vlastními výzkumy.³⁸ Některým moravským regionům se v rámci menších prací věnoval Ladislav Hosák,³⁹ pro severovýchodní Moravu sepsal podrobnější práci Jiří Jurok.⁴⁰ Zmínky o „Moravanech“ a situaci na Moravě v tomto období se pak samozřejmě objevují i ve velkých dílech zabývajících se husitskou revolucí všeobecně, i když je zde větší důraz kladen hlavně na situaci v Čechách a Morava zde vystupuje většinou pouze v případech, kdy nějak ovlivnila/byla ovlivněna situací v Čechách.⁴¹

Mnohem větší skupinou literatury jsou knihy a studie věnující se šlechtickým rodům na Moravě. Základní prací o šlechtických rodech na Moravě je dílo Josefa Pilnáčka *Staromoravští rodové*, které poprvé vyšlo v roce 1930 ve Vídni.⁴² I když se tedy jedná o starší dílo, přesto jde dodnes o základní přehled moravských šlechtických rodů, a to jak vyšší šlechty, tak nižší. Velký rozvoj zájmu o šlechtu nejen na Moravě přinesla ediční řada *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska* nakladatelství Lidové noviny, kde byla moravským rodům nebo rodům na Moravě působícím, věnována velká pozornost.⁴³ Mimo tuto ediční řadu stojí monografie o

---

³⁶ VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy I*. Brno 1991.

³⁷ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 1999.

³⁸ Zde narážím zejména na postřehy ohledně zasedání zemského soudu v době po upálení Jana Husa a na institut landfrýdu (*Taméž*, s. 404–409).

³⁹ HOSÁK, Ladislav: *Husitské revoluční hnutí v olomouckém kraji*. Olomouc 1960 a HOSÁK, Ladislav: *Husitské období v dějinách Gottwaldovského kraje*. Gottwaldov 1955. Jedná se však spíše o drobné brožury.

⁴⁰ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*. Nový Jičín 1998.

⁴¹ Poslední takovou velkou prací je monumentální čtyřdílné dílo Františka Šmahela *Husitská revoluce* (ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 1–4*. 2. vydání, Praha 1995). Situace na Moravě za husitských válek se průběžně objevuje zejména ve třetím svazku, v prvním svazku pak František Šmahel podává přehled literatury do roku 1995 a to i k dějinám Moravy.

⁴² Při psaní této práce jsem používal poslední vydání z roku 2011 (PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. 5. vydání (4. úplné). Brno 2011).

⁴³ Pro 15. století se jmenovitě jedná o knihy věnující se moravským Šternberkům (POKLUDA, Zdeněk: *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*. Praha 2012), pánům ze Sovince (PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí*. Praha 2005), pánům z Kravař (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Praha 2003),

pánech z Pernštejna vydaná Petrem Vorlem⁴⁴ a pánech z Holštejna z pera Davida Papajíka.⁴⁵ Podobné monografie bohužel pro některé méně známé rody chybí, trochu překvapivě také neexistují větší monografie věnující se středověkým Valdštejnům či pánům z Lomnice, kteří významně zasáhli do událostí na Moravě 15. století.

Ke šlechtě na Moravě obecně a k problematice panského stavu se ve svých studiích vyjádřili Jaroslav Mezník a David Papajík, kteří se pomocí analýzy rozdílných pramenů snažili dospět k určení panských rodů na Moravě před uzavřením panského stavu 1479/1480.⁴⁶ Zemskému soudu a landfrýdům jako oporám panovnické moci na Moravě věnoval studii Dalibor Janiš,⁴⁷ nejstarší moravské landfrýdy do roku 1412 jsou naproti tomu doménou Veroniky Slezákové.⁴⁸

Roli a začlenění šlechty do struktur panovnických dvorů za vlády Jošta zkoumal Tomáš Baletka,⁴⁹ pro dvůr Zikmunda Lucemburského sepsal obdobné studie Petr Elbel.⁵⁰ Petr Elbel se ze současných badatelů věnuje šlechtě na Moravě na počátku 15. století asi nejvíce, přičemž se v poslední době soustředil zejména na

---

pánům z Kunštátu (PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha 2006) a Lichtenburkům (URBAN, Jan: *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha 2004).

⁴⁴ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha 1999.

⁴⁵ PAPAJÍK, David: *Páni z Holštejna. Významný, ale zapomenutý panský rod*. České Budějovice 2007.

⁴⁶ MEZNÍK, Jaroslav: *Markrabě a páni. (K mocenskému dualismu na Moravě v době předhusitské)*. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity C 42, 1995, s. 39-50. Také PAPAJÍK, David: *Nejvýznamnější šlechtické rody na Moravě podle zemských desk*. In: Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám. Brno 2003, s. 519-532. K problematice panských rodů na Moravě viz níže.

⁴⁷ JANIŠ, Dalibor: *Opory moci markraběte Jošta: Zemský soud, úřady a landfrýd*. In: JAN, Libor a kol.: *Morava v časech markraběte Jošta. K 600. výročí zvolení posledního Lucemburka z moravské větve římským králem a jeho úmrtí*. Brno 2012, s. 11-22.

⁴⁸ SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412*. ČMM 120, 2001, s. 315-336. Metodologicky tato studie značně ovlivnila i zde předkládanou práci.

⁴⁹ BALETKA, Tomáš: *Markrabě Jošt a protagonisté jeho dvora*. In: JAN, Libor a kol.: *Morava v časech markraběte Jošta. K 600. výročí zvolení posledního Lucemburka z moravské větve římským králem a jeho úmrtí*. Brno 2012, s. 23-32.

⁵⁰ ELBEL, Petr: „*Scio quod vos Moravi estis timidi et michi non fideles*“. *Moravané ve strukturách dvora Zikmunda Lucemburského*. *Medievalia Historica Bohemica* 12/2, 209, s. 43-132 a ELBEL, Petr: *Úvaha o stavu bádání ke dvoru Zikmunda Lucemburského a představení prosopografického výzkumu Zikmundových dvořanů z českých zemí*. In: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*. Edd. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan. Praha 2008, s. 231-244. Kromě působení šlechty u Zikmundova dvora se Petr Elbel v jedné ze starších studií věnoval i citační listině Jana Železného z února 1418, kterou byl k biskupskému soudu předvoláni okupátoři far na Moravě. V této práci také zpřesnil a upravil některá tvrzení starší literatury, např. Josefa Války. ELBEL, Petr: *Husitské fary na Moravě ve světle citační listiny Jana Železného z února 1418. Příspěvek k poznání role šlechty v počátcích husitství na Moravě*. *Časopis Matice moravské*, 124, 2005, s. 395-428.

Zikmundovu a Albrechtovu stranu za husitských válek. S tím souvisí i jeho nejnovější monografie vzniklá jako příprava pro chystanou knihu o rakouském vévodovi, moravském markraběti a později českém králi Albrechtovi Habsburském, *Pravé, věrné a křesťanské příměří...*⁵¹, kde se zabývá dohodami o příměří mezi markrabětem Albrechtem a husitskými pány a možnostmi využití těchto dohod pro další výzkum.

Albrechtovi Habsburskému v českém dějepisectví zatím nebyla věnována větší pozornost,⁵² více se této postavě věnovali zahraniční badatelé, zejména v Rakousku. První takovou prací, která se využívá prakticky dodnes, byly knihy Franze Kurze *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten. Erster und zweyter Theil.*⁵³ Albrechta do svého výkladu o Habsburcích začlenil také Ernst Maria Lichnowsky, který také vydal obsáhlý soubor regest Albrechtových listin z vídeňských archivů.⁵⁴ Albrechtem se ještě v rámci své dizertace zabývala i Gisela Köppel, která ale čerpala zejména z výše zmiňované starší literatury.⁵⁵ Vztah Albrechta k Moravě a husitům popisoval již Gottfrid Edmund Friess na konci 19. století⁵⁶ a dodnes nepřekonanou práci o předání Moravy Albrechtovi v roce 1423 sepsal německy hovořící moravský historik Bertold Bretholz.⁵⁷ Českému bádání v podstatě neznámá je pak nepublikovaná dizertační práce Karla Rudolfa, který se věnoval přímo vztahu Albrechta a moravského markrabství.⁵⁸

---

⁵¹ ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*. Brno 2016.

⁵² Zmínit se dá jen krátká studie Tomáše Baletky z roku 2007 - BALETKA, Tomáš: *Albrecht V. Habsburský (1411–1439), jeho vláda na Moravě a první pokus o „Podunajskou monarchii“*. In: *Vládcové Moravy. Kniha statí ze stejnojmenného cyklu přednášek*. Ed. MITÁČEK, Jiří. Brno 2007, s. 83-98.

⁵³ KURZ, Franz: *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten. Erster und zweyter Theil*. Wien 1835.

⁵⁴ LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten*. Wien 1841.

⁵⁵ KÖPPEL, Gisela: *Herzog Albrecht V. von Österreich*. Wien 1943 (nepublikovaná dizertace).

⁵⁶ FRIESS, Gottfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*. In: XVII. Programm des k. k. Ober-Gymnasiums der Benedikter zu Seitenstetten. Linz 1883, s. 3-77.

⁵⁷ BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens am Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423*. Wien 1893. Kromě toho v této studii ještě Bertold Bretholz vydal několik důležitých pramenů souvisejících s předáním Moravy.

⁵⁸ RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*. Salzburg 1973 (nepublikovaná dizertace). Karl Rudolf zde hlavně filologicky zkoumá listiny o předání Moravy Albrechtovi a srovnává je s obdobnými listinami, které vydával král Zikmund v Říši (např. předání Braniborska či Saska). Jednak zde zpochybnil Albrechtovo místodržitelství Moravy z roku 1422 (v pramenech tak Albrechta nenazývají ani jeho spojenci) a jednak dokázal, že předání Moravy nebylo nijak výjimečným aktem, spíše se jednalo o formu říšského vikariátu (i když toto slovo se v listinách o předání nevyskytuje), čili tento akt srovnává s výše zmiňovaným udělením Braniborska norimberskému purkrabímu Fridrichu Hohenzollernovi a Saska míšeňskému vévodovi Fridrichu Bojovnému.

Situaci na Moravě před vypuknutím husitské revoluce zkoumal kromě výše zmiňovaného Jaroslava Mezníka a jeho *Lucemburské Moravy* František Hoffmann.⁵⁹ Ten velkou část svého bádání zasvětil také působení bojových družin na Moravě, které zkoumal na základě popravčích zápisů.⁶⁰ V těchto zápisech se často setkával s osobou Viléma z Pernštejna, jemuž se více věnoval v samostatné studii, která, ač dnes již v některých věcech překonaná, je stále důležitým zdrojem informací zejména o činnosti jeho bojové družiny.⁶¹ Jako byl pro Františka Hoffmanna objektem zájmu Vilém z Pernštejna, obdobně se zabýval Václav Štěpán jinou důležitou osobou z přelomu 14. a 15. století – Lackem z Kravař.⁶² Kromě Lacka zkoumal Václav Štěpán i roli pánů z Kravař v počátcích pronikání Husova učení na Moravu, zde se však také více zabývá Lackem z Kravař a ostatní příslušníky tohoto rodu (zejména Petra Strážnického a Jindřicha Plumlovského z Kravař) staví do jeho stínu.⁶³

Prostor šlechticům z Moravy v souvislosti s událostmi roku 1415 na některých místech věnuje Václav Novotný ve své knize *Hus v Kostnici a česká šlechta*⁶⁴ i August Sedláček, který podává některé základní údaje k pečetitelům protestních listů proti Husovu upálení.⁶⁵ Nejnověji se stížným listům věnoval kolektiv autorů v čele s Petrem Čornejem u příležitosti jejich 600. výročí.⁶⁶

---

⁵⁹ HOFFMANN, František: *Morava na cestě k husitské revoluci*. In: Husitský Tábor. Sborník Muzea husitského revolučního hnutí 4. Tábor 1991, s. 57-68.

⁶⁰ S tím souvisejí jeho studie HOFFMANN, František: *Popravčí zápisy jihlavské*. In: Právněhistorické studie 18. Praha 1974, s. 163-204 a hlavně HOFFMANN, František: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce*. In: Táborský archiv. Sborník státního okresního archivu v Táboře, č. 6. Tábor 1994, s. 47-144.

⁶¹ HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby*. Časopis Matice moravské, 87, 1968, s. 163-186. Dnes je již např. přesvědčivě vyvráceno Hoffmannovo tvrzení, že Vilém z Pernštejna zemřel někdy mezi lety 1424–1426. Naposledy tento údaj vyvrátil Petr Elbel (ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 43, pozn. 110), který na základě jím znovuydaných průměrných listů klade Vilémovu smrt do doby po roce 1430.

⁶² Lackovi se Václav Štěpán věnoval v několika studiích (ŠTĚPÁN, Václav: *Muž u zrodu husitské revoluce Lack z Kravař*. In: Osobnosti moravských dějin (1). Brno 2006, s. 115-128 a ŠTĚPÁN, Václav: *Osobnost Lacka z Kravař. Část 1: Lackův politický vzestup*. Časopis Matice moravské, 110, 1991, s. 217-238 a *Část 2: Na vrcholu politické dráhy*. Časopis Matice moravské, 112, 1993, s. 11-41).

⁶³ ŠTĚPÁN, Václav: *Úloha pánů z Kravař při vzniku husitského hnutí*. Časopis slezského muzea, 20, 1971, s. 10-21.

⁶⁴ NOVOTNÝ, Václav: *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Praha 1915.

⁶⁵ SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*. Český časopis historický, 23, 1917, s. 85-109, 310-352.

⁶⁶ ČORNEJ, Petr – KNÁPEK, Aleš – MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel: *Stížný list české a moravské šlechty proti upálení mistra Jana Husa 1415–2015*. Okrouhlice 2015.

Obečně se k literatuře k tématu šlechty na Moravě v husitském období dá říci, že zde má historiografie co napravovat. Zatím nejlepším pokusem o syntézu jsou studie Josefa Války, které však s novými objevy postupně zastarávají a navíc nejsou díky odstupu, s jakými byly psány, úplně kompaktní. Lepší je situace i literatury k jednotlivým šlechtickým osobám a rodům, i zde však existují velké dluhy, hlavně u tak významných osob, jako byli např. moravští zemští hejtmané v dobách husitských válek Jan z Lomnice a Hašek z Valdštejna. Obdobně by také byla žádoucí revize údajů a pramenů související s vládou Albrechta Habsburského na Moravě a také větší česká monografie, která by se tomuto panovníkovi věnovala, starší německy psaná díla již postupem času zastarala. Jisté slibné náběhy k tomu, aby to změnil, má v poslední době Petr Elbel, který se momentálně Albrechtově a Zikmundově straně na Moravě věnuje nejpodrobněji.

3. Problematika určování vyšší šlechty na Moravě

3.1. Zemské desky a jejich využití při určování příslušnosti k pánům

Stěžejním tématem této práce je působení pánů (tj. vyšších šlechticů) na Moravě v době od uvěznění mistra Jana Husa v Kostnici přes období obvykle označované jako husitské války (léta 1420–1434) až po konec vlády moravského markraběte a českého, uherského a římského krále Albrechta Habsburského (zemřel 27. října 1439) a následné uzavření landfrýdu v lednu 1440. V této práci bych e chtěl věnovat předně landfrýdům a s nimi souvisejícími listinami a dokumenty a na jejich příkladu zkoumat postavení šlechty a případné rozdíly v něm mezi šlechtou vyšší a nižší. Už z toho je zřejmé, že důležité je u takto zvolené metody znát zkoumané jednotlivce, aby bylo možno je rozdělit na příslušníky vyšší nebo nižší šlechty. A právě problematice toho, které šlechtice můžeme považovat za pány, a pramenům s tím spojenými, se bude věnovat tato kapitola.

I když je totiž všeobecně přijímán názor, že nejdůležitějším hybatelem dění byla na Moravě za husitských válek vyšší šlechta (na rozdíl od Čech zůstala velká moravská města katolická), stojí páni, kteří v této době na Moravě působí, často stranou zájmu historiků.⁶⁷ S tvrzením, že hybnou silou bojů byli a nejsilnější pozici v rámci markrabství měli vyšší šlechtici/páni se dá do jisté míry souhlasit, je však potřeba si pro předhusitskou a husitskou Moravu definovat, podle jakého klíče můžeme jednotlivé šlechtice mezi pány řadit.

Oficiálně byl počet a jména panských rodů na Moravě uzavřen a kodifikován až v roce 1479, že však byly rozdíly mezi šlechtici často značné už dříve, je nasnadě.⁶⁸ V současnosti nejspíše nejčastější způsob, jak stanovit, které šlechtické

---

⁶⁷ Lze tedy souhlasit se stížnostmi Petra Elbela na absenci či nedostatečný počet monografií a studií věnujících se i tak významným osobnostem husitské Moravy, jako byli šlechtici Jan starší z Lomnice nebo Hašek z Valdštejna – o nedostatečné literatuře k Janovi staršímu z Lomnice ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*. Brno 2016, s. 30, pozn. 63, o Haškovi z Valdštejna *tamtéž*, s. 36, pozn. 82.

⁶⁸ MEZNÍK, Jaroslav: *Markrabě a páni. (K mocenskému dualismu na Moravě v době předhusitské)*. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity C 42, 1995, s. 43. Zápis o těchto rodech uvedl do svého díla shrnujícího na konci 15. století moravské zemské právo i Ctibor Tovačovský z Cimburka – *Kniha Tovačovská aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství Moravském*. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1868, kap. 54, s. 38.

rody se mohly v období před rokem 1479 považovat za panské a které ne, spočívá v pečlivé analýze úvodních zápisů ze zasedání zemského soudu v Olomouci a Brně, kde jsou často kromě zeměpána (pokud se zasedání účastnil) a nejvyšších zemských úředníků, vyjmenováni i významní představitelé dalších rodů, kteří byli přítomni.⁶⁹

Už zde můžeme pozorovat první z problémů, které s úvodními zápisy v zemských deskách souvisí – jsou vyjmenováni pouze ti, kteří byli osobně přítomni čili existuje riziko, že některé šlechtice zde nezachytíme, ať už z důvodu cestování, nemoci či jiných.⁷⁰ Další komplikací je též nestejnorodost zápisů. Většinou jsou sice zachyceni jak zemští úředníci, tak přítomní významní šlechtici, některé zápisy se však omezují pouze na úředníky, popřípadě jen na nejvyššího komorníka příslušné cúdy.⁷¹

Zdaleka největším problémem souvisejícím s využitím zemských desk pro zkoumání šlechty v 1. polovině 15. století je však to, že v době nepokojů či válek desky tzv. „nešly“, tedy že nebyly otvírány a nebylo do nich zapisováno.⁷² Ve sledovaném období mezi lety 1415–1439 zasedal zemský soud jak v Brně, tak v Olomouci dost nepravidelně, na druhou stranu ale nešlo v dějinách Moravy o výjimku – podobně nepravidelně zasedaly zemské soudy již v předcházejícím období tzv. markraběcích válek mezi syny Jana Jindřicha a také v období následujícím, čili v době nezletilosti krále Ladislava Pohrobka či během česko-uherských válek.⁷³

---

⁶⁹ Na možnost využít úvodní zápisy ze zasedání zemských soudů narazil při zkoumání poslední závěti markraběte Jana Jindřicha a předhusitských moravských landfrýdů Jaroslav Mezník (MEZNÍK, Jaroslav: *Markrabě a páni*, s. 40), více tento způsob určování panských rodů rozvinul a korigoval David Papajík (PAPAJÍK, David: *Nejvýznamnější šlechtické rody na Moravě podle zemských desk*. In: *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přítel a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*. Brno 2003, s. 519-532. Na souvislost vzniku panského stavu s oprávněním přisedících u zemského soudu upozornil i Dalibor Janiš (JANIŠ, Dalibor: *Opory moci markraběte Jošta: Zemský soud, úřady a landfrýd*, s. 12).

⁷⁰ Jako příklad vycestování ze země a z toho důvodu neúčast na zasedání zemského soudu můžeme jmenovat Jindřicha Plumlovského z Kravař, který v roce 1415 odcestoval na pouť do Santiaga de Compostela – BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař: Z Čech až na konec světa*. Praha 2003, s. 117-118.

⁷¹ ZDO VIII, č. 336, s. 313 tak hovoří pouze o „*per nobiles viros dominos Petrum de Crawarn alias de Straznicz Camerarium, Milotam de Tworkow Czudarium et Andream Archidiaconum Brezclauiensem, prothonotarium... presidentibus Nobilibus viris dominis Laczkone de Crawarn Capitaneo Morauię*“, ZDO VIII, č. 543, s. 325 je zase pouze nadepsán jako „*Colloquium quartum domini Petri de Straznycz*“ a dále se objevuje pouze obecná formulace „...*Celebratum est Colloquium dominorum*“.

⁷² VÁLKA, Josef: *I. Morava roku 1421*. In: *Husitství na Moravě, náboženská snášenlivost*, Jan Amos Komenský. Brno 2005, s. 11.

⁷³ Např. v olomouckých zemských deskách jsou poslední zápisy v knihách nejvyššího komorníka Jana z Lichtenburka a Bítova z 6. ledna 1448 (ZDO X, č. 780-852, s. 414-420) a následující knihy nejvyššího komorníka Pročka z Kunštátu začínají až zápisy ze 7. ledna 1464 (ZDO XI, č. 1, s. 421), čili je zde téměř stejně dlouhá mezera jako v době husitských válek.

Jak často tedy zemské soudy v době, kterou sleduje tato práce, zasedaly? Teoreticky měly soudy každý rok zasedat čtyřikrát – dvakrát v Olomouci, dvakrát v Brně. Mezi lety 1415–1439 však zemské soudy na Moravě zasedaly a desky byly otvírány velmi nepravidelně. V Olomouci soud zasedal a úvodní zápisy byly pořízeny v červnu 1415, lednu 1416, červnu 1417, lednu a červnu 1418, lednu 1420 a poté až v lednu a na konci června 1437, přičemž poté následuje další pauza, tentokrát devět let.⁷⁴ V Brně byla situace obdobná, takže se desky otvíraly pouze v červenci 1415 (přesně v den, kdy byl v Kostnici upálen mistr Jan Hus), lednu 1416, červenci 1417, červenci 1418, lednu 1420 a nakonec v únoru a červenci 1437.⁷⁵

Jaké mohly být důvody takto omezeného počtu zasedání? Jednoduchá je odpověď pro léta 1420–1434, kdy byla Morava, navzdory dílčím příměřím mezi některými prohusitskými šlechtici a straníky či samotným markrabětem Albrechtem Habsburským z konce 20. a počátku 30. let 15. století v permanentním válečném stavu, tudíž nebylo myslitelné uspořádat zasedání zemského soudu a přinutit všechny zneprátené strany k alespoň krátkodobému usmíření a obnovení zemského práva.⁷⁶ Desky byly znovu otevřeny až v lednu 1437, tedy téměř dva a půl roku po uzavření landfrýdu a de iure konci válek na Moravě,⁷⁷ což souvisí s odporem některých šlechticů proti markraběti Albrechtovi a pokračování bojů. Takoví šlechtici k landfrýdu přistoupili až dodatečně, tudíž doba stále nebyla úplně klidná.⁷⁸

Naopak situace před husitskými válkami se z hlediska zasedání zemského soudu v Olomouci a Brně zase tak špatná nejeví, zejména porovnáme-li ji s dobou

---

⁷⁴ ZDO VIII, č. 336, s. 313 (29. června 1415); č. 543, s. 325 (18. ledna 1416) - nejvyšší komorník Petr Strážnický z Kravař; ZDO IX, č. 1, s. 331 (26. června 1417); č. 145, s. 340 (8. ledna 1418); č. 210, s. 344 (25. června 1418); č. 266, s. 349 (13. ledna 1420) - nejvyšší komorník Vilém z Pernštejna a ZDO X, č. 1, s. 359 (12. ledna 1437); č. 208, s. 372 (29. června 1437) - nejvyšší komorník Jan z Lichtenburka a Bítova.

⁷⁵ ZDB XI, č. 1, s. 289 (6. července 1415); č. 218, s. 301 (23. ledna 1416); č. 329, s. 308 (5. července 1417); č. 484, s. 318 (11. července 1418); ZDB XII, č. 1, s. 327 (20. ledna 1420); č. 122, s. 334 (7. února 1437) a č. 327, s. 349 (12. července 1437) - nejvyšší komorník Jan z Lomnice.

⁷⁶ Některé dohody o příměří z 20. a 30. let v podobě regist vydal již Augustin Neumann, avšak s řadou nepřesností (*Nové prameny k dějinám husitství na Moravě*. Ed. NEUMANN, Augustin. Olomouc 1930). Nejnověji jsou tyto dohody vydány Petrem Elbelem v ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří...*, s. 82-112, č. 1-24. Petr Elbel v této monografii také zasazuje dohody o příměří do kontextu dějin husitství na Moravě a upozorňuje na možnosti jejich využití pro topografické a prosopografické práce.

⁷⁷ Tento landfrýd byl vydán Františkem Kameníčkem v rámci edice Archiv český (AČ X, s. 250-254). Zde je tento landfrýd vydán ještě se starým datováním do 4. března 1434, dnes již v historiografii převažuje názor o jeho datování do 9. září téhož roku, viz VÁLKA, Josef: *V. Cesta Moravy ke kompakťatům*. In: *Husitství na Moravě*, s. 127.

⁷⁸ Příkladem takového šlechtice může být Smil z Moravan, který proti Albrechtovi bojoval až do roku 1436. K jeho osobě více ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří...*, s. 55; o problémech se Smilem a jeho přistoupení k landfrýdu *tamtéž*, s. 55, pozn. 154.

následující, ale i předchozí. Kromě roku 1419 totiž soudy mezi lety 1415 až 1420 zasedaly každoročně alespoň jednou v každém ze dvou hlavních měst Moravy, na rozdíl od let 1399–1406, kdy nezasedaly vůbec,⁷⁹ nebo následující léta 1407–1415 s častými jedno- i víceletými mezerami. Už to nám ukazuje, že i když byl přes protesty šlechty z Čech i Moravy v červenci 1415 upálen mistr Jan Hus, byla ještě v dalších letech situace na Moravě poměrně stabilní a dařilo se, s výjimkou jednoho roku, svolávat zasedání zemského soudu a otevírat zemské desky alespoň dvakrát do roka, v roce 1418 dokonce třikrát (dvakrát v Olomouci, jednou v Brně).

Zvláště údaj o třech zasedáních zemského soudu z roku 1418 je zajímavý z několika důvodů. Jednak proto, že během roku 1416 zemřel zemský hejtman Lacek z Kravař (poslední zmínka o této autoritě mezi moravskými pány je z 6. července 1416),⁸⁰ jednak roku 1418 už neplatil landfrýd, který král Václav IV. uzavřel s pány roku 1412 na dobu pěti let a který nejspíše nebyl dále prodloužen, a jednak se dá, podle Jaroslava Mezníka, předpokládat zintenzivnění činnosti bojových družin na Moravě.⁸¹

Na tom, že se podařilo alespoň navenek zabezpečit fungování zemského práva, měl bezpochyby svou zásluhu i nový zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař, který roku 1417 nahradil svého příbuzného Lacka z Kravař. Chod soudu a práva se udržel i navzdory absenci landfrýdu, činnosti bojových družin a nově také zostřenému postupu biskupa Jana Železného proti podporovatelům Husova učení mezi moravskými pány.⁸² Nelze tedy souhlasit s tvrzením Václava Štěpána, který Petrovi Strážnickému z Kravař nepřiznával mnoho kvalit a prohlásil o něm, že „*nebyl mužem, kterého si doba žádala*“.⁸³ Naopak si myslím, že navzdory všem vyjmenovaným komplikacím, se kterými se nový hejtman musel po svém nástupu potýkat, se Petrovi Strážnickému podařilo udržet chod práva v zemi relativně stabilní, jak dokládá poměrně vysoká četnost zasedání soudů.

---

⁷⁹ PAPAJÍK, David: *Nejvýznamnější šlechtické rody*, s. 521.

⁸⁰ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 222.

⁸¹ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava*, s. 407-408.

⁸² Tím je míněna citační listina z února 1418, kdy Jan Železný před biskupský soud pohání 24 duchovních z olomoucké diecéze, některé z nich nazývá „okupátory“ far. K problematice této listiny a jejímu hodnocení jako pramene pro poznání územního rozšíření husitství na Moravě více ELBEL, Petr: *Husitské fary na Moravě ve světle citační listiny Jana Železného z února 1418. Příspěvek k poznání role šlechty v počátcích husitství na Moravě*. ČMM, 124, 2005, s. 395-428.

⁸³ ŠTĚPÁN, Václav: *Úloha pánů z Kravař při vzniku husitského hnutí*, s. 20.

3.2. Landfrýdy jako seznamy pánů

V předchozí kapitole byly vyjmenovány největší komplikace při použití zemských desk jako pramenu pro prosopografické bádání o vyšší šlechtě na Moravě v husitském období. Navzdory všem těmto komplikacím jsou však i tak zemské desky důležitým pramenem, díky kterému je možné si udělat poměrně dobrou představu jednak o majetkovém zázemí a rozložení zboží jednotlivých šlechticů a celých rodů, ale, což je pro mé pojetí práce důležitější, si na základě úvodních zápisů vytvořit seznam šlechticů, které můžeme považovat za šlechtice vyšší – pány.

Zejména pro období před vypuknutím válek, díky vyššímu počtu zasedání, takto vzniklý seznam dává již celkem dobrou představu o osobách, které můžeme počítat mezi pány. S ohledem na výše zmíněné problémy se zemskými deskami však ale nemůže být stoprocentní a někteří šlechtici v něm díky své neúčasti na zasedáních soudů nefigurují,⁸⁴ proto jsem se rozhodl výše zmiňované postupy praktikované při snaze o posouzení počtu panských rodů na Moravě (tím jsou myšleny dříve citované studie Davida Papajíka využívající zemské desky a Jaroslava Mezníka opírající se o listiny předhusitského období) zkombinovat. I tak se dá vytvořit pomocí úvodních zápisů ze sledovaného období 1415–1439 prozatímní seznam vyšších šlechticů působících na Moravě, který čítá kolem 85 osob.⁸⁵

Už s ohledem na výše zmíněný příklad šlechticů, kteří se z různých důvodů zasedání soudů neúčastnili a tím na takto vytvořeném prozatímním seznamu nefigurovali, však je potřeba seznam pomocí dalších pramenů vhodně rozšířit. Jako nejvhodnější se z tohoto hlediska ukázaly prameny s celozemskou působností a které navíc dlouhou dobu byly vyhrazeny pouze pro pány – landfrýdy. Pro dobu let 1415–1439 se na Moravě setkáme hned se dvěma landfrýdy – jedním z roku 1421, který byl vydán v souvislosti s poddáním se většiny pánů králi Zikmundovi⁸⁶ a druhý

---

⁸⁴ Příkladem takového šlechtice-pána, který by při pouhém porovnávání a kombinování úvodních zápisů ze zemských desk vypadl ze seznamu pánů je Hašek z Valdštejna, který se neuvádí ani v jednom z úvodních zápisů mezi lety 1415–1437.

⁸⁵ Nejproblématictější na této metodě je identifikace jednotlivých šlechticů, přičemž zejména členové rodu Kunštátů jsou zpravidla obtížně zařaditelní, a to nejen díky velkému počtu větví, ale hlavně díky oblíbenosti jmen Boček, Erhart/Heralt a Smil, která se vyskytují ve větším počtu snad v každé rodové větvi Kunštátů. I z tohoto hlediska mi byla při jejich identifikaci nesporně nápomocná genealogická příloha Miroslava Plačka z knihy PLAČEK, Miroslav - FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha 2006, s. 566-589.

⁸⁶ AČ X, s. 246-250.

v souvislosti s de iure ukončením válek na Moravě a přijutím Albrechta Habsburského většinou šlechty za markraběte moravského.⁸⁷

První z těchto landfrýdů byl uzavřen 17. listopadu 1421 a to v souvislosti s úspěšným podzimním tažením Zikmunda Lucemburského na Moravu.⁸⁸ Kromě samotného krále Zikmunda zde najdeme i olomouckého biskupa Jana Železného, opavského vévodu Přemka a dalších 54 osob šlechticů. Pomineme-li výše postaveného magdeburského purkrabího Jana z Hardeka a naopak nejspíše tři osoby pocházející z řad nižší šlechty, představuje zbylých 50 šlechticů osoby, jež počítám mezi pány. Z těchto 50 osob se devět z nich nevyskytovalo v úvodních zápisech zemských desk, tudíž by při pouhém spoléhání se na zemské desky mohly proklouznout sítem.

Landfrýd ze září roku 1434, který uzavřel markrabě Albrecht Habsburský s moravskou šlechtou, znamenal prakticky uznání Albrechta za moravského markraběte, a tudíž i konec většího odporu proti jeho vládě. Od landfrýdu z roku 1421 je odlišný tím, že ho nepečetili přednostně pouze páni, nýbrž byla ve větším počtu zahrnuta i nižší šlechta, kterou jsem však do výsledné tabulky nezahrnoval. Jediní představitelé nižší šlechty ve vzniklém soupisu tedy jsou tři osoby zmiňované z nějakého důvodu pouze v landfrýdu z roku 1421, jejich role a důvody tohoto zařazení mezi jinak výhradně panskou společností si zaslouží vlastní analýzu.⁸⁹ V landfrýdu z roku 1434 najdeme markraběte Albrechta, olomouckého biskupa,⁹⁰ nástupce Přemka Opavského, knížete Václava a 47 dalších šlechticů, které můžeme považovat za pány, z nichž osm se nevyskytuje ani v úvodních zápisech zemských desk, ani v landfrýdu z roku 1421.

U landfrýdů je největší nevýhodou skutečnost, že existovali šlechtici, kteří jejich pečetení odmítli (v případě landfrýdu z listopadu 1421 se jedná hlavně o Haška

---

⁸⁷ AČ X, s. 250-254. Jak je však zmíněno již výše v textu, nebyli někteří šlechtici ochotni Albrechta akceptovat, zejména díky jeho dlouhému odmítání vyjednávání s představiteli husitské části šlechty a neochotou zpočátku uzavírat příměří. O tom, stejně jako o Albrechtových důvodech, více ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří...*, s. 58-60.

⁸⁸ K tomuto tažení VÁLKA, Josef: *I. Morava roku 1421*. In: *Husitství na Moravě*, s. 30-34.

⁸⁹ Jedná se o Václava z Myslibořic seděním na Ždánicích, Mikuláše Sokola z Lamberka a Mikuláše z Mochova – AČ X, s. 247.

⁹⁰ Biskup v listině není jmenovaný, i v originále se nachází pouze „...a my n z též milosti biskup olomunský...“. (originál listiny – MZA Brno, fond A1 – stavovské listiny, inv. č. 326. Listina je dostupná online – WWW <<http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/a1/docs/A0001-326.htm>> Cit. [2017-03-01]). K sepsání landfrýdu tedy nejspíše došlo v době, kdy byl biskupský stolec prázdný a ještě nebylo známo jméno nástupce, který pak pouze připojil pečeť.

z Valdštejna a Václava z Kravař), na druhou stranu se však jedná o tak závažné dokumenty pro zemskou obec, že je účast valné většiny šlechticů, které považujeme za pány, nejen pravděpodobná, ale ze své podstaty i nutná – proto byla také součástí landfrýdu formule: „*Také byl-li by který pán nebo zemenín, jehož jméno v tomto listu není posazeno, ještě by svú pečeť potom k tomuto landfrydu chtěl přivěsiti a přivěsil, to má tak mocno býti, jako by nyní přivěšena byla a jako by právě jeho jméno napsáno bylo.*“⁹¹ která umožňovala pozdější připojení se k zemskému míru.

Když potom oba druhy pramenů a výsledky, ke kterým jsme jejich analýzou došli, porovnáme, dostaneme prozatímní seznam zhruba kolem 100 šlechticů, které můžeme považovat za příslušníky panského stavu. Tento seznam samozřejmě nemůže být kompletní, dává nám však určitou představu o tom, jaké bylo složení osob z řad vyšší šlechty, které se nějakým způsobem projeví na celozemské úrovni ve sledovaném období let 1415–1440.

---

⁹¹ Citovaná pasáž pochází z lanfrýdu z roku 1434 (AČ X, s. 254).

4. Landfrýd ze 17. listopadu 1421

4.1. Cesta k listopadovému landfrýdu

4.1.1. Šlechta na Moravě do čáslavského sněmu

Hlavní část této práce se zabývá landfrýdy vzniklými v definovaném husitském období 1415–1439 (1440). Landfrýdy byly listiny, kterými se zaručovala ochrana zemského míru, zde na Moravě se první objevil roku 1387.⁹² Tento dokument však spíše než později sepsané dokumenty připomínal statuta vydaná markrabětem Joštem. Změna přišla roku 1396, kdy se objevuje první landfrýdní smlouva čili dohoda mezi panovníkem a představiteli panského stavu. Stejně jako předchozí listina byla i tato psána německy.⁹³

Prvním česky psaným landfrýdem je až ten z roku 1412, který byl vydán u příležitosti nástupu krále Václava IV. na moravský markraběcí trůn po smrti předchozího markraběte Jošta Lucemburského.⁹⁴ I z důvodu jazykové blízkosti, kdy byly česky psány i landfrýdy zkoumané v této práci, jsem si pro komparaci s nimi vybral právě až dokument z roku 1412. Zajímavý prostor pro srovnání se zde nabízí i proto, že tento landfrýd byl vydán v době míru, takže při porovnávání s listinami z „válečných“ let 1421 a 1434 můžeme pozorovat, které články patřily pouze k obecným ustanovením obvyklým už v minulosti a které přibyly až v důsledku války.

Dříve, než se však budeme zabývat landfrýdem z roku 1421, je potřeba shrnout vývoj situace na Moravě v předchozích letech a hlavní postavy účastníci se v této době důležitých okamžiků dějin. Pokud bychom měli mezi vyšší šlechtou na Moravě v 2. desetiletí 15. století hledat nějakou vůdčí osobnost, museli bychom na prvním místě jmenovat Lacka z Kravař.⁹⁵ Tento šlechtic z v této době asi nejvýznamnějšího moravského rodu pánů z Kravař se postupem času vypracoval až

---

⁹² SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412*, s. 315-316.

⁹³ *Tamtéž*, s. 320-330. Struktura a ustanovení tohoto landfrýdu se již příliš neliší od těch, kterými se zabývá tato práce, největší rozdíl je v jazyku.

⁹⁴ *Tamtéž*, s. 318.

⁹⁵ O jeho osudech podrobněji ŠTĚPÁN, Václav: *Osobnost Lacka z Kravař. Část 1: Lackův politický vzestup*. Časopis Matice moravské, 110, 1991, s. 217-238 a *Část 2: Na vrcholu politické dráhy*. Časopis Matice moravské, 1993, 112, s. 11-41, dále také souhrnně v ŠTĚPÁN, Václav: *Muž u zrodu husitské revoluce Lacka z Kravař*. In: *Osobnosti moravských dějin (1)*. Brno 2006, s. 115-128.

do pozice hofmistra krále Václava IV. a po smrti markraběte Jošta v roce 1411 se stává moravským zemským hejtmanem. Cesta za těmito úřady však nebyla jednoduchá. Je až s podivem, že takto mocný a zámožný šlechtic nezastával na Moravě až do svého jmenování zemským hejtmanem na počátku roku 1412 žádný významný zemský úřad.

Naopak jeden z nejvýznamnějších úřadů, nejvyšší komornictví olomoucké cúdy,⁹⁶ držel Lackův vrstevník a další mocný příslušník rodu pánů z Kravař – Petr Plumlovský.⁹⁷ Zde bych se přiklonil k hypotéze Václava Štěpána, že právě vztah těchto dvou a vzájemné neshody ohledně Lackovy držby šternberského panství vedly roku 1407 k tomu, že Lacek z Kravař Moravu opustil a vydal se ke dvoru Václava IV.⁹⁸ Tam byl jmenován již výše zmiňovaným hofmistrem.⁹⁹ I když nejspíš nedošlo k úplné roztržce obou Kravařů,¹⁰⁰ nebyl jejich vztah příliš harmonický.¹⁰¹

Petr Plumlovský však někdy krátce po 9. prosinci 1410 umírá a jeho smrt otevřela Lackově skupině cestu k jednomu z nejdůležitějších moravských zemských úřadů, nejvyššímu olomouckému komornictví. Po Petrovi Plumlovském obsadil

---

⁹⁶ Nejvyšší komorníci byli v rámci každé cúdy nejdůležitějšími úředníky, měli na starosti zapisování do zemských desk a jejich ochranu. Za desky ručili svým majetkem, takže se často jednalo o příslušníky nejvýznamnějších rodů, na rozdíl třeba od úřadu cůdaře/soudce, který častěji zastávali méně bohatí příslušníci střední či nižší šlechty (VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy I.*, s. 94). U úřadů nejvyšších komorníků olomoucké a brněnské cúdy se pak dá jako určitá zajímavost zmínit to, že i když se jednalo o nejdůležitější úředníky v rámci té které cúdy, tak v případě jejich účasti u otevírání řady desk druhé cúdy nenajdeme v úvodních zápisech vypsán jejich úřad. Když se třeba Petr Plumlovský z Kravař, toho času nejvyšší komorník olomoucký, účastnil 24. ledna 1409 otevírání brněnských desk, není zde jeho olomoucké komornictví zmíněno (ZDB X, č. 1, s. 281). I když tedy byli v rámci své cúdy nejvýše postavenými muži, přece jenom bylo dělení na olomouckou a brněnskou řadu desk striktně dodržováno a jejich důležitost v jiné cúdě klesala.

⁹⁷ Po Petrovi Plumlovském je pojmenována VII. kniha olomouckých zemských desk, kvatern trhový („*Knyehy prwnyeho pana Petra z Crawarz pana Plumlowskeho naywyssyho Komornyka Olomuczkeho*“ – ZDO VII, s. 237). Poprvé se desky za jeho komornictví otevíraly 9. ledna 1406 (*Tamtéž*, č. 1, s. 237).

⁹⁸ ŠTĚPÁN, Václav: *Úloha pánů z Kravař při vzniku husitského hnutí*. Časopis slezského muzea 20, 1971, s. 15-16. Jako pravděpodobné vidí Václav Štěpán také to, že po svém příchodu do Prahy se Lacek z Kravař setkává s Janem Husem.

⁹⁹ Že k tomu došlo hned na jaře 1407 předpokládá Tomáš Baletka (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 212). Václav Štěpán zde konkrétněji přichází s březnem 1407 (ŠTĚPÁN, Václav: *Muž u zrodu husitské revoluce Lacek z Kravař*, s. 121).

¹⁰⁰ O tom svědčí listina z 25. července 1409, kde se Petr Plumlovský zavazuje vyplatit Kunatu Zilstranka ze Sobotína, kterému Lacek z Kravař v době své držby šternberského panství zapsal na Újezdě 10 hřiven ročního platu až do výše 100 hřiven. Petr zde Lacka nazývá „*bratr náš milý*“ (CDM XIV, č. 82, s. 87).

¹⁰¹ Je dokonce možné, že ve svém posledním dopise, který Petr Plumlovský poslal 9. prosince 1410 Jindřichovi z Rožmberka, naráží formulací „*neb mám činiti s kecířem a jinými*“ na Lacka z Kravař a jeho v této době již prokazatelnou náchyllost k učení Jana Husa (CDM XIV, č. 172, s. 155-156).

tento post jeho synovec a jmenovec Petr Strážnický z Kravař.¹⁰² Pro strážnické Kravaře nebyla držba tohoto úřadu ničím příliš výjimečným, drželi jej Petrův děd Beneš z Kravař, otec Václav z Kravař a ze strážnické větve pocházel i předchozí komorník, Petrův strýc a Václavův bratr Petr Plumlovský.¹⁰³ Z tohoto hlediska byl zisk tohoto úřadu, který byl téměř rodinným dědictvím, naprosto logický.¹⁰⁴ Je však otázkou, do jaké míry mohl Petrovo jmenování do zmíněného úřadu ovlivnit Lacek, protože Petr Strážnický se v této době profiluje jako Lackův nejvěrnější přívrženec, který začíná působit jako jeden z hlavních moravských příznivců Husova učení.¹⁰⁵

Ke skupině podporovatelů a spolupracovníků Lacka z Kravař ještě náleželi mimo jiné i Erhard z Kunštátu a ze Skal a Jan z Lomnice. Erhard byl posledním mužským příslušníkem stařechovicko-skalské větve Kunštátů a svou spolupráci s Lackem z Kravař a podporu husitství dovršil pozváním husitských kněží na své panství, o čemž nás informují *Staré letopisy české*.¹⁰⁶ Za dalšího šlechtice pohybujícího se v blízkosti Lacka z Kravař a následně Lackova hlavního dědice, Petra Strážnického z Kravař, můžeme považovat i Jana z Lomnice.¹⁰⁷ Ten se v další fázi profiloval jako přední moravský přívrženec husitství a účastnil se všech protestů proti uvěznění a upálení Jana Husa. Dalším z úspěchů reformní strany kolem Lacka z Kravař bylo bezesporu jmenování Jana z Lomnice nejvyšším komorníkem

---

¹⁰² Za jeho komornictví byla olomoucká řada zemských desk poprvé otevřena 9. ledna 1412 (ZDO VIII, č. 1, s. 293).

¹⁰³ K nim nejnověji a nejpodrobněji BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 74-79 (Beneš), s. 80-82 (Václav) a s. 83-112 (Petr Plumlovský).

¹⁰⁴ V tomto úřadu působí Petr Strážnický již 25. dubna 1411, kdy se do knih pohonných zapisovaly první půhony roku 1411 (LCS I, s. 369).

¹⁰⁵ Popis mechanismu jmenování moravských zemských úředníků nám dává Ctibor Tovačovský z Cimburka ve své Knize Tovačovské: „*Co se pak jiných úředníkův dotýče, jakožto komorníka, ten má býti dán s panskú raddú od pána země...*“ (*Knih Tovačovská*, s. 125). I když jde o dílo až z konce 15. století, tak se zde Ctibor odvolává na starší praxi, což v jeho případě znamená za jeho otce Jana Tovačovského z Cimburka a dříve. Jelikož byl Jan Tovačovský současníkem Petra Strážnického, nepředpokládám, že by se takto zásadní věci nějak výrazně změnily a zastávám názor, že stejně jako za Ctibora probíhalo jmenování úředníků v době Petra Strážnického stejně nebo velmi podobně.

¹⁰⁶ *Starí letopisové čeští*. Ed. PALACKÝ, František. In: *Dílo Františka Palackého II*. Vydal Jaroslav Charvát. Praha 1941, s. 394. Kromě této ukázky, že to s podporou reformního učení myslel vážně, ještě Erhard z Kunštátu a Skal pečtil i protestní listy české a moravské šlechty v květnu 1415. To bylo nejspíše jeho poslední veřejné vystoupení, zářijový stížný list už nepečtil a v prosinci 1415 se zmiňuje jako nebožtík (PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, s. 221-222).

¹⁰⁷ Jana z Lomnice spolu se svými příbuznými Petrem Strážnickým z Kravař a Benešem z Kravař jmenuje Lacek za poručníky Janovi Jičinskému z Kravař. Ten tak vypovídá v listině z 9. února 1421, kde svým poručníkům děkuje (regist této listiny - *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*. Svazek I/1. Edd. BENEŠ, František - BERÁNEK, Karel. Praha 1974, č. 484, s. 129. Originál se nachází v SOA Třeboň, fond Cizí rody, inv. č. 114, sign. z Kravař 7, kart. 23).

brněnské cúdy.¹⁰⁸ Tím byly všechny tři nejvýznamnější moravské zemské úřady obsazeny Lackem z Kravař a jeho nejbližšími souputníky.

Mezitím však v Kostnici došlo k události, která v podstatě otevřela cestu začátku husitského období, jak jsme si jej v úvodu definovali. Jan Hus byl v Kostnici navzdory ochrannému glejtu římského krále Zikmunda na konci listopadu 1414 zatčen a uvězněn. Lacek a podobně laděná skupina šlechticů se chopili iniciativy v únoru 1415, kdy došlo k první formě protestu proti tomuto zacházení s Janem Husem.¹⁰⁹ Na sněmu ve Velkém Meziříčí, které v této době Lacek držel, byl shromážděnými moravskými šlechtici vydán list následně zasláný římskému králi Zikmundovi.¹¹⁰ Hlavní důraz je v něm kladen na nespravedlivé Husovo zatčení, a to navzdory ochrannému glejtu, který mu před cestou do Kostnice vydal Zikmund.¹¹¹ V tomto porušení a Husově zatčení spatřují šlechtici ohrožení a určité pošpinění cti České koruny a českého lidu vůbec („...a skrze to všie České koruně i hláholu Českému připisováno...“). Šlechtickému pohledu na věc také odpovídá vyhýbání se náboženským otázkám, kdy se pouze hovoří o spravedlivém slyšení pro Jana Husa, na kterém má být rozhodnuto o jeho vině či nevině.¹¹²

Více než jemné nuance teologie šlechtice trápila právě ona ztráta cti a pomluvy, ať už celé České koruny, českého jazyka nebo i pretendenta královského a markraběcího trůnu, Zikmunda Lucemburského. I díky takové formulaci listu najdeme mezi podepsanými jednak Lacka z Kravař a jeho blízké Petra z Kravař a Jana z Lomnice, kde není pochyb o jejich následné podpoře reformního učení, tak i jiné významné šlechtice, kteří se v dalších fázích s reformním hnutím rozešli (například Jošt Hecht z Rosic). Obdobnou rétoriku používá i další protest moravské šlechty tentokrát poslaný z brněnského sněmu 8. května 1415.¹¹³ Opět je zmiňováno zejména hanění českého jazyka a země, opět zdůrazněno to, že porušením jím

---

¹⁰⁸ Poprvé tak vystupuje v úvodním zápisu brněnské řady zemských desk trhových 6. července 1415 (ZDB XI, č. 1, s. 289).

¹⁰⁹ NOVOTNÝ, Václav: *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Praha 1915, s. 6.

¹¹⁰ AČ III, s. 182-183.

¹¹¹ „A TM list gleitowní jemu poslala, a ten jest zde po vši zemi České i Moravské rozhlášen.“ (AČ III, s. 182).

¹¹² Možnost, že by Hus nemusel mít pravdu, se v listu připouští, i když, jak je zmíněno, „...a bylli by w čem scesten shledán, jehož bohda nic takového do něho newieme než vše dobré...“ (AČ III, s. 182).

¹¹³ AČ III, s. 183-184.

vydaného glejtu utrpěla i Zikmundova čest. I z toho důvodu najdeme mezi vyjmenovanými šlechtici stejné osoby jako na únorovém listu.¹¹⁴

Ani jeden z těchto listů však situaci v Kostnici nezvrátil a Jana Husa nezachránil. Záříjový protest proti Husovu upálení se pak stal největším manifestem šlechty z českých zemí ve sledovaném období.¹¹⁵ O protestních listech již toho bylo sepsáno hodně, proto není jejich rozbor cílem této práce. Zde je důležité hlavně poznání historiografie, že pokud šlechtic pečetil protestní list, nemuselo to nutně znamenat, že se jedná o přesvědčeného husitu. Naopak list pečetili i budoucí odpůrci a bojovníci proti přívržencům kalicha.¹¹⁶

O několik dnů později byl 8. září uzavřen spolek šlechticů na hájení svobodného kázání slova Božího.¹¹⁷ Kromě toho se ještě šlechtici, kteří tento spolek a smlouvu uzavřeli, zabývali i pravomocemi biskupů a možností biskupy při nespravedlivém souzení kněží obejít a rozhodnutí ve věroučných otázkách přenechat i pražskému vysokému učení.¹¹⁸

Pro práci zabývající se šlechtou je však nejdůležitější jedno z posledních ustanovení této smlouvy, kde jsou z řad šlechtické obce vyvoleni tři hejtmani na ochranu slova Božího. Jedná se o Čeňka z Vartenberka a Bočka staršího z Kunštátu a Poděbrad za Čechy a Lacka z Kravař za Moravu. Toto rozdělení a poměr 2:1 ve prospěch Čech je v listině taktéž zdůrazněno, stejně jako povinnost zbylých hejtmanů po smrti jednoho z nich zvolit jiného, poměr 2:1 však musel být nadále zachován. I když je tato smlouva uzavřena na dobu šesti let, po smrti Lacka z Kravař někdy během roku 1416 nebo začátku roku 1417 nedošlo zbylými hejtmany k naplnění

---

¹¹⁴ Do třetice byla téměř totožná argumentace využita v listu české a moravské šlechty poslaném z Prahy o čtyři dny později, tedy 12. května (AČ III, s. 184-185), zde již však šlechtici vyjmenování nejsou.

¹¹⁵ Z rozsáhlé literatury ke stížnému listu české a moravské šlechty bych zmínil Augusta Sedláčka, který se zabýval osobami pečeticími list, stejně jako samotnými pečeti (SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*. Český časopis historický, 23, 1917, s. 85-109, 310-352), nejnověji potom ČORNEJ, Petr – KNÁPEK, Aleš – MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel: *Stížný list české a moravské šlechty proti upálení mistra Jana Husa 1415–2015*. Okrouhlice 2015.

¹¹⁶ Ze šlechticů z Moravy se jedná např. o Voka z Holštejna, pozdějšího předního straníka krále Zikmunda, který se pravděpodobně účastnil i jeho korunovace na českého krále v červenci 1420 v Praze (PAPAJÍK, David: *Páni z Holštejna*, s. 110-111). Podobně jako o jiné opory své moci na Moravě (např. zemského hejtmana Jindřicha Plumlovského z Kravař) přišel i o Voka z Holštejna Zikmund v pro něj nešťastné bitvě u Vyšehradu 1. listopadu 1420 (FRB V, s. 440).

¹¹⁷ AČ III, s. 193-195.

¹¹⁸ „*Pakliby který biskup mstil kterých narčení neřádne, neohlasně a nedóvodně písmem svatým nad kterýmžkoli věk knězem, tehdabychom takových kněží věc nechtěli dáti ani přepustiti před toho biskupa pohnati, než před rektora, doktory a mistry písma svatého učenie Pražského, aby ti toho rozdielce byli podlé ustavenie božího a písma jeho svatého.*“ (AČ III, s. 194).

podmínky volby nového moravského zástupce.¹¹⁹ Nabízel by se zde Lackův hlavní dědic a souputník Petr Strážnický z Kravař, ten, ani nikdo jiný z Moravy, se však, pokud je nám známo, dalším členem tohoto triumvirátu nestal. Uzavřená smlouva tudíž nejspíše neměla dlouhého trvání.

Petr Strážnický sice po Lackovi nebyl vybrán do zmiňovaného trojčlenného spolku, dosáhl však jmenování do úřadu moravského zemského hejtmana, což bylo nepochybně o dost důležitější a prestižnější postavení.¹²⁰ V úřadu nejvyššího komorníka olomoucké cúdy byl pak Petr nahrazen Vilémem z Pernštejna.¹²¹ Jak již bylo zmiňováno výše, nebylo následující období, kdy Moravu jako zemský hejtman spravoval Petr Strážnický z Kravař, z hlediska fungování zemských institucí nikterak tragické. Zemské soudy zasedaly sice nepravidelně, ale ještě relativně často, v porovnání např. s předcházejícím obdobím markraběcích válek a jejich dozvuků.

Změna nejenom pro obyvatele moravského markrabství přišla 16. srpna 1419, kdy na Novém hradu u Kunratic zemřel český král Václav IV.¹²² Za jeho nástupce byl očekáván jeho mladší bratr Zikmund Lucemburský, jak o tom hovoří i výše zmiňované protestní a stížné listy, kde je Zikmund nazýván dědicem zemí Koruny české.¹²³ Po pár měsících od Václavovy smrti svolal Zikmund do Brna na Vánoce 1419 sněm, kterého se kromě Moravanů účastnilo i poselstvo z Čech.¹²⁴ Na tomto

---

¹¹⁹ Poslední Lackovo veřejné vystoupení bylo 6. června 1416 a ještě 19. prosince 1416 byl pohnán k soudu, ale někdy v nejbližší době poté umírá (ŠTĚPÁN, Václav: *Muž u zrodu husitské revoluce Lacek z Kravař*, s. 127). Václava Štěpána zde koriguje Tomáš Baletka, který poslední Lackovo vystoupení klade do 6. července 1416 (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 222), zaručeně již však byl Lacek téměř celý rok 1417 nebožtíkem.

¹²⁰ Jeho jmenovací listina je jediná z tohoto druhu dokumentů, které se nám z 15. století dochovaly, proto ji do knihy Tovačovské přebral Ctibor Tovačovský z Cimburka. Tam se nachází staročeský překlad původně latinsky psané listiny, kterou vydal jako vidimus Vladislav II. Jagellonský roku 1487 (*Knihy Tovačovská*, s. 18-19).

¹²¹ Ten je v tomto úřadě v úvodním zápise olomouckých zemských desk jmenován 26. června 1417 (ZDO IX, č. 1, s. 331). Vilém z Pernštejna už s Lackem z Kravař moc blízký nebyl a ani jeho vztah k husitství nebyl úplně vřelý, přinejlepším byl vlažným přívržencem kalicha. Jeho činy a vydržování loupeživé bojové družiny byly podle Františka Hoffmanna v příkrém rozporu s Husovým učením, i když sám Vilém pečetil protestní listy. Po nástupu Zikmunda na markraběcí trůn ještě Vilém z Pernštejna také vypověděl nepřátelství husitské Praze (HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna*, s. 174-175).

¹²² ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 7.

¹²³ Tak se o tom hovoří např. v listu z 12. května 1415 (AČ III, s. 184-185): „Protož TM^l rač to ještě milostivě opatřiti, jako král a pán a dědic nápadný koruny České...“

¹²⁴ Právě z důvodu účastní pražského poselstva o tomto sněmu v krátkosti referuje i Vavřinec z Březové (FRB V, s. 353).

sněmu Zikmund nahradil na pozici zemského hejtmana Petra Strážnického jeho bratrancem Jindřichem Plumlovským z Kravař.¹²⁵

Tuto událost literatura celkem jednotně interpretuje jako Petrovo sesazení a Zikmundovu snahu nahradit otevřeného příznivce husitství šlechticem více věrným zásadám katolické církve a Zikmundovi.¹²⁶ S názorem, že měl Zikmund bezpochyby ambice nahradit Petra někým vhodnějším, se dá souhlasit. Co už není tak úplně zřejmé, je otázka použití slova sesazení. Trochu jiný pohled na nahrazování hejtmana se totiž uvádí v *Knize Tovačovské*, jejíž ustanovení vychází z praxe buď samotného autora Ctibora Tovačovského z Cimburka, nebo jeho otce Jana, který se událostí zmiňovaných v této práci přímo účastnil.

Zde se totiž hned v první kapitole hovoří o tom, jak se má zemský hejtman zachovat v případě úmrtí panovníka.¹²⁷ Zemský hejtman má obeslat šlechtice a oznámit všem smrt panovníka a následně svolat sněm do Brna. Zde by měla následovat hejtmanova řeč o smrti bývalého panovníka a poté by se měl hejtman svého úřadu sám vzdát. To se dělo v případě, že země „osiřela“ a ještě nebyl přijat nový panovník. O tom, když byl už panovník na sněmu přijat, což je i příklad sněmu z konce roku 1416, následovala obdobná procedura.¹²⁸

Po přijetí za panovníka nový moravský markrabě potvrdil stará privilegia a následně se měl současný moravský zemský hejtman vzdát svého úřadu a panovník se shromážděnými pány měli jednat o jeho nástupci.¹²⁹ V obou těchto případech, ať už je to v době bezvládní nebo v době přijetí nového vládce, musel zemský hejtman, který byl do svého úřadu jmenován bývalým panovníkem, svůj úřad sám složit. Z tohoto úhlu pohledu tedy nemusíme událost z konce roku 1419 interpretovat jako „sesazení“ neposlušného hejtmana, Petr i Zikmund zde mohli postupovat podle v té době nepsaných zásad zemského práva.¹³⁰ Nově přijatý moravský markrabě

---

¹²⁵ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 13-14. Jindřich byl synem Petra Plumlovského z Kravař, o kterém již byla řeč výše (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 114). Josef Válka zde uvádí Petra Strážnického jako syna Lacka z Kravař, že byl však Petr Strážnický synem Václava Strážnického z Kravař nepochybně prokázal již František Dvorský na počátku 20. století (DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař*. Brno 1910, s. 93).

¹²⁶ Tak například VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 14.

¹²⁷ *Knihy Tovačovská*, s. 3.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 16.

¹²⁹ *Tamtéž*, s. 17.

¹³⁰ Zde je samozřejmě problematické to, že *Knihy Tovačovská* je napsána až na konci 15. století, takže je potřeba se vyvarovat anachronismu. Jak už ale bylo zmíněno, čerpal při jejím sepsání Ctibor Tovačovský i z praxe, která převládala za života jeho otce Jana, takže určitá věrohodnost při aplikaci

Zikmund zde tudíž mohl pouze využít zemské praxe a jemu nevyhovujícího zemského hejtmana se elegantně zbavit a po poradě s pány nahradit osobou podobného věhlasu a bohatství. Jindřich Plumlovský z Kravař byl navíc synem a dědicem striktně katolického a protireformního Petra Plumlovského, což Zikmundovi bezpochyby také vyhovovalo.¹³¹

Je však stále otázkou, do jaké míry se Petr Strážnický dobrovolně vzdal svého úřadu a do jaké míry si to Zikmund vynutil (a tím pádem by se dalo hovořit o sesazení). Zde bych se i přes zmíněné výtky ohledně anachronismu přiklonil spíše k variantě dodržení zemské praxe, kdy jí jen Zikmund příhodně využil k odstranění politického oponenta. Prosincový brněnský sněm byl navíc první akcí po smrti Václava IV., kdy k Petrovu vzdání se úřadu podle výše zmíněných článků mohlo dojít, k sesazení a jmenování nového zemského hejtmana nebyl potřeba sněm.¹³²

Jindřich Plumlovský se svého nově nabytého úřadu chopil energicky a už v dubnu 1420 posílá opovědní list Hynkovi Krušinovi z Lichtenburka a Praze, kterým jim spolu s jinými Moravany, vypovídá válku.¹³³ Kromě Jindřicha a královských měst Olomouce, Uničova, Jihlavy, Znojma a Brna se však většina významných moravských pánů této akce neúčastnila.¹³⁴ To samozřejmě můžeme považovat za určitou porážku Zikmundovy strany na Moravě, skutečná katastrofa však z tohoto hlediska nastala až na podzim 1420 při výpravě k Vyšehradu.

Na této výpravě byl již podíl zastoupení pánů z Moravy mnohem vyšší než na opovědním listu z kraje roku, o to větší ztrátou byla tak pro Zikmunda následná porážka u Vyšehradu 1. listopadu 1420.¹³⁵ Kromě zemského hejtmana Jindřicha

---

jejich ustanovení na záležitosti počátku 15. století je zde možná. Druhým problémem je ale i to, že není jasné, jestli tento postup na Moravě existoval už dříve, nebo se vzorem pro tuto kapitolu *Knihy Tovačovské* stala právě až událost z konce roku 1419. To na základě pouze částečně dochovaných pramenů nebudeme nejspíše nikdy schopni s jistotou říct.

¹³¹ Podle Tomáše Baletky nelze navzdory tvrzení dřívějších badatelů zařadit Jindřicha Plumlovského do reformního tábora (BALETKA, TOMÁŠ: *Páni z Kravař*, s. 121).

¹³² Je totiž nápadné, že v Čechách jiní nejvyšší zemští úředníci vyměnění nebyli (VÁLKA, Josef: *husitství na Moravě*, s. 13). Na Moravě tedy mohlo jít pouze o důsledek odlišného pojetí zemského práva, jde však pouze o hypotézu. Co se týče sesazování a nahrazování hejtmanů bez sněmu, tak to byla praxe během následujícího období válek, kdy byl např. takto bez sněmu (který nebylo možné během válek svolat) nahrazen podruhé Petr Strážnický z Kravař nebo Hašek z Valdštejna, viz níže.

¹³³ AČ IV, s. 378.

¹³⁴ Z významnějších účastníků příslušejících k panským rodům na Moravě ještě můžeme jmenovat Aleše z Ronova, Jana z Lichtenburka a Cornštejna nebo Zbyňka Doubravku z Doubravice (AČ IV, s. 381).

¹³⁵ Celou záležitost obléhání a boje u Vyšehradu shrnuje ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 57-60.

Plumlovského zde padli i další straníci Zikmunda, jako byli Vok z Holštejna, Jaroslav ze Šternberka a Veselí nebo Jiří z Lichtenburka a Bítova. Mimo jiné ještě zde v bitvě zajatí páni, mezi nimi třeba Jan Tovačovský z Cimburka nebo Hašek z Valdštejna, vypověděli Zikmundovi poslušnost a přešli do reformního tábora.¹³⁶

Po těchto ztrátách nabyla na Moravě převahy strana podporující reformní učení, což se projevilo během následujícího roku 1421, kdy se moravské poselstvo v červnu účastnilo čáslavského sněmu. Na něm toto poselstvo, včetně nového zemského hejtmana Viléma z Pernštejna, přijalo čtyři pražské artikuly. Na pátý hovořící o vypovězení poslušnosti Zikmundovi, si vzali lhůtu na rozmyšlenou.¹³⁷ To už začínala být z pohledu Zikmunda situace na Moravě závažná, proto bylo potřeba ji na podzim 1421 nějakým způsobem uklidnit a vyřešit.

4.1.2. Poddání se Petra Strážnického z Kravař

Způsob, jakým se Zikmund chystal v případě svého vítězství vypořádat s husitstvím, nám ukazuje landfrýd uzavřený 17. listopadu 1421 v Brně.¹³⁸ Jak již bylo zmíněno, je v této listině vyjmenováno celkem 57 osob v čele s králem Zikmundem, olomouckým biskupem Janem Železným a opavským vévodou Přemkem. Kromě magdeburského purkrabího, hraběte Jana z Hardeku, a moravského zemského hejtmana Viléma z Pernštejna, jsou na předních místech vyjmenováni Jan z Lomnice a Petr Strážnický z Kravař. Z toho, že je Jan z Lomnice jmenován dokonce před Petrem Strážnickým z Kravař, se dá usuzovat, že jeho postavení v Zikmundových očích nebylo o nic horší než nedávno za přísných podmínek poddaného a usmířeného Petra. A právě pečlivá analýza listin týkajících se

---

¹³⁶ *Tamtéž*, s. 59.

¹³⁷ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 26-27. Ke sněmu obecně, roli Moravanů na něm a přítomnosti Viléma z Pernštejna také ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 84-88.

¹³⁸ AČ X, s. 246-250. O tomto landfrýdu obecně VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 33-34. Už z povahy vojenských akcí krále Zikmunda a průběhem vyjednávání před landfrýdem pod pohrůžkou násilí (viz níže) je možné hned odmítnout tvrzení Petra Vorla o Zikmundově diplomatickém postupu („...v době, kdy se císař Zikmund snažil diplomatickým jednáním získat moravské panstvo na svou stranu. Stalo se tak na jednání zemského sněmu v Brně v listopadu 1421.“ – VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna*, s. 46-47). Pomineme-li označení Zikmunda za císaře již v roce 1421, hrála rozhodující roli v této době místo diplomacie Zikmundova vojenská převaha, díky které bylo panstvu vyjednávání v podstatě vnuceno.

poddání Petra Strážnického králi Zikmundovi nám může přinést cenné údaje o zákulisí listopadového brněnského sněmu a na něm uzavřeném landfrýdu, proto se u nich na chvíli zastavme.

Podle Josefa Války se Zikmund snažil učinit v létě a na podzim 1421 z Moravy nástupiště svých vojsk k útoku proti husitským Čechám, přičemž z toho důvodu začal už během léta Zikmundův italský vojevůdce Pipo Spano shromažďovat jízdu v okolí Olomouce.¹³⁹ Nejspíše ve snaze ověřit si věrnost moravské šlechty v čele s Petrem Strážnickým z Kravař potom Zikmund 25. srpna 1421 svolal na 4. září sněm do Strážnice.¹⁴⁰ Už 1. září však Zikmund ví, že se žádný sněm ve Strážnici konat nebude.¹⁴¹ Volba Strážnice jako místa sněmu určitě nebyla náhodná, jednalo se o jeden z opevněných hradů, které vlastnil Petr Strážnický z Kravař a i její blízkost Uhrám mohla být pro Zikmunda příhodná. Petr a s ním ani další husitští předáci však evidentně na sněmu neměli zájem, a tak se Morava v září a říjnu 1421 stala místo nástupiště Zikmundových vojsk bojištěm.

Pipo Spano dostal rozkazy plenit majetky husitských pánů, o čemž nás informuje Vavřinec z Březové. Ten jmenovitě zmiňuje Petra Strážnického a Haška z Valdštejna jako nejvíce zasažené.¹⁴² Tomuto tlaku již Petr Strážnický podlehl a od října se snažil se Zikmundem vyjednávat, o čemž podává svědectví list, který Petr zaslal 10. října 1421 přednímu českému katolickému pánu Oldřichovi z Rožmberka.¹⁴³ Petr tento list vydal na Helfštejně, jednom ze svých nejpevnějších hradů, kde se nejspíše snažil přečkat plenění uherských vojsk na Moravě. Výsledky jednání s Oldřichem však zřejmě nebyly valné, na druhou stranu se v dochovaných pramenech o nějakém jednání s Petrem nezmiňuje ani jinak často velmi sdílný Oldřich, který Zikmunda často informoval o všech různých událostech. To by mohlo nasvědčovat tomu, že k žádnému dojít nemuselo.

---

¹³⁹ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 29-30.

¹⁴⁰ *Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). I. Band (1410–1424)*. Ed. ALTMANN, Wilhelm. Innsbruck 1896–1897, s. 32, č. 4596.

¹⁴¹ RI XI/1, s. 325, č. 4603a.

¹⁴² FRB V, s. 526.

¹⁴³ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I, 1418–1437*. Ed. RYNEŠOVÁ, Blažena. Praha 1929, s. 40. Petr k Oldřichovi posílá jednoho ze svých klientů, nejspíše Přibíka z Hůzové. Obsah plánovaného jednání však neznáme, Petr dal instrukce, aby Přibík s Oldřichem pouze hovořil, v psané formě se nic dalšího nedochovalo. Domnívám se však, že cílem této mise mohlo být zprostředkování dohody se Zikmundem, se kterým si Oldřich z Rožmberka čile dopisoval.

Z vlastního rozhodnutí nebo pod tíhou okolností tedy začal Petr Strážnický vyjednávat s jinými urozenými pány – vévodou Přemkem Opavským¹⁴⁴ a svým příbuzným Benešem z Kravař a Krumlova.¹⁴⁵ Že byla Petrova ochota k dohodě se Zikmundem velická okazuje i to, že jeden ze svých nejpevnějších hradů, Helfštejn, podstoupil „*k věrné ruce*“ Přemka Opavského, k čemuž došlo někdy mezi 10. a 22. říjnem. Výsledkem tohoto jednání pak byla listina z 28. října 1421.¹⁴⁶

Jednou z podmínek obsažených v rozhodčím výroku Přemka Opavského a Beneše z Kravař v listině z 28. října 1421 bylo to, že Petr jednak během lhůty čtyř týdnů společně se svými syny přijme pokání, a jednak že se pokusí k témuž přesvědčit další čtyři moravské pány. Konkrétně je tento požadavek popsán slovy „...*a v těch čtyřech nedělech proto aby jim počátek nebyl, aby se mohl sjieti s těmito pány, se panem Janem z Lompnice, se panem Haškem, se panem Milotú z Trávníka a se panem Zbyňkem Dúbravkú a má to na ně vznésti. A chtěli oni k témuž přistúpiti, mají při témž ostati, jako pan Peter.*“¹⁴⁷

Kromě tohoto požadavku na Petra Strážnického z Kravař však tato listina obsahuje i některé další důležité údaje, které nám mohou pomoci s rekonstrukcí událostí z podzimu 1421. Listina je vydána „*w hradiſftzi*“,¹⁴⁸ což Antonín Haas přepisuje jako „Hradiště (u Olomouce)“.¹⁴⁹ Této lokalizaci však odporuje další pasáž listiny: „*Najprve spěšně pan Hašek a pan Milota mají obesláni býti, a což odpovědi dadí, to má pan Petr bez meškání ve dvě dny, zajtra a pozajitří, králově milosti věděti dáti. Pak o panu Janovi z Lomnice a o Zbyňkovi Dúbravce, o ty má pan Petr v tem dni odpověď dáti.*“¹⁵⁰

V říjnu 1421 právě probíhalo vojenské potlačování příznivců husitství na Moravě a z citovaných pasáží je patrné, že se zmiňovaní šlechtici v boji nespojili a

---

¹⁴⁴ K němu nejnověji ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský (1366–1433). Ve službách posledních Lucemburků*. Brno 2005.

¹⁴⁵ Beneš byl synem Jana z Kravař a Krumlova, zpočátku údajně nakloněn učení Jana Husa, zemřel však již někdy v letech 1422–1423 (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 237).

¹⁴⁶ Regest této listiny se nachází v AKČ 5, č. 295, s. 181. Originál listiny je v Národním archivu v Praze, fond Archiv České koruny, inv. č. 1490. Co se týče mé datace pro vyjednávání a předání Helfštejna Přemkovi, tak 10. října ještě Petr na Helfštejně vydává výše zmiňovaný list pro Oldřicha z Rožmberka a 22. října zde uvádím z toho důvodu, že od tohoto data běží lhůta čtyř týdnů pro přijetí pokání a vyjednávání, o které se má Petr Strážnický postarat („...*od této středy první po jedenácti tisíc děvic*...“). Svátek jedenácti tisíc děvic byl v roce 1421 v úterý 21. října.

¹⁴⁷ *Tamtéž*.

¹⁴⁸ Zde záměrně užívám transliteraci.

¹⁴⁹ AKČ 5, s. 181.

¹⁵⁰ Národní archiv Praha, fond Archiv České koruny, inv. č. 1490.

každý nejspíše setrval na opevněných hradech, tvrzích nebo městech na svých panstvích (proto rozdílné lhůty pro obeslání). Jelikož měl Petr Strážnický první dva šlechtice, Haška z Valdštejna a Milotu z Benešova a Trávníka, obeslat hned v den uzavření smlouvy a jejich odpověď oznámit královi milosti do dvou dnů, musel se nacházet v době vydání listiny v jejich blízkosti. Hašek z Valdštejna v této době na Moravě držel Uherský Ostroh, kde se také v dalším roce úspěšně bránil Zikmundovi, a Milota z Benešova a Trávníka zase tvrz v Trávníku u Kroměříže. Obě tato sídla by byla mnohem snadněji než od Hradiště u Olomouce spěšně dostupná z jiného Hradiště, dnešního Uherského. Naproti tomu majetky Jana z Lomnice a Zbyňka Doubravky z Doubravice se nacházely zejména na Brněnsku. Při dle mého názoru logickém předpokladu, že v době ohrožení svých majetků uherskými vojsky se tito šlechtici nacházeli izolovaně na svých hradech, se vzdáleností od Uherského Hradiště dá vysvětlit delší vyjednávací lhůta. Proto se domnívám, že se toto usmiřování Petra Strážnického s králem Zikmundem odehrávalo právě tady a nikoliv, jak uvádí Antonín Haas, v Hradišti u Olomouce.¹⁵¹

Zajímavá je však otázka, proč dostal Petr Strážnický za úkol vyjednávat pouze s těmito čtyřmi šlechtici. Dle mého názoru a podle následujících událostí by se dalo usuzovat na to, že v době, kdy Přemek Opavský a Beneš z Kravař vynesli svůj rozhodčí výrok (tj. 28. října 1421) byla již většina husitských pánů na Moravě poražena, pokud tedy vůbec došlo k nějakému otevřenému odporu. Pokud ano, nebyl asi příliš velký, protože již na konci lhůty čtyř týdnů, kterou Petrovi na vyjednávání rozhodci určili, byla situace na Moravě tak stabilní, že bylo možné svolat sněm do Brna.

Z pořadí, ve kterém byli tito páni vyjmenováni a lhůty, které dostali na poddání se, usuzuji spíše na geografické faktory. Dříve jmenovaní šlechtici s nižšími lhůtami na odpověď byli jednoduše blíže k lokalitě Petra Strážnického, tudíž bylo vyjednávání snazší a rozhodnutí bylo známo dříve. Není zde tedy možné souhlasit s tvrzením Augustina Neumanna, který v rozdílné délce lhůt spatřoval projev

---

¹⁵¹ Jako poslední argument ve prospěch Uherského Hradiště považuji fakt, že lokalizace „v hradifctzi“ se objevuje i v soudobých česky psaných listinách, u kterých není pochyb, že byly v Uherském Hradišti vydány – SOKA Uherské Hradiště, fond Archiv města Uherské Hradiště, inv. č. 22 (st. č. 23) – listina vydaná roku 1413 Jindřichem Plumlovským z Kravař a inv. č. 26 (st. č. 27) – listina vydaná roku 1426 purkmistrem a konšely Uherského Hradiště.

důležitosti jednotlivých šlechticů.¹⁵² Zde bych částečně souhlasil s tím, že byli vyjmenováni v pořadí podle důležitosti, nikoli však v pasáži o lhůtách na obeslání, jak se zmiňuje Neumann. Ještě před tím jsou tito páni vypsáni na začátku dispozice, a to v pořadí Jan z Lomnice, Hašek z Valdštejna, Milota z Benešova a Zbyněk Doubravka z Doubravice.¹⁵³

Uspořádání je to logické, Jan z Lomnice s Petrem Strážnickým už delší dobu úzce spolupracoval a patřil již v počáteční době do skupiny sdružující se kolem Lacka z Kravař. Jednalo se navíc o významného zemského úředníka a celkově bohatého pána s majetky zejména na Brněnsku, jeho pozice na prvním místě není nijak náhodná a opravdu v tom můžeme vidět důležitost, kterou mu král Zikmund a jeho strana přisuzovala. Druhé místo Haška z Valdštejna zase nepřekvapí z toho důvodu, že se Hašek již profiloval jako Zikmundův největší odpůrce na Moravě, takže jeho poddání se bylo taktéž velmi důležité, i z určitých prestižních důvodů.

Naopak v části listiny, kterou analyzoval Augustin Neumann a ze které si podle délky lhůt na odpověď odvodil onu důležitost, jsou tito páni jmenováni v pořadí Hašek z Valdštejna, Milota z Benešova, Jan z Lomnice a Zbyněk Doubravka z Doubravice. Tato nápadná změna v řazení oproti úvodu dispozice podporuje zmiňované tvrzení, že v této části už nehraje roli důležitost pánů, ale spíše praktické záležitosti, jako např. geografická vzdálenost míst pobytu šlechticů od místa vydání listiny, za které považují i z těchto důvodů Uherské Hradiště.

Určitý vzdor se dá logicky předpokládat u Jana z Lomnice, který byl již před upálením Jana Husa straníkem Lacka z Kravař, po jehož smrti dále spolupracoval s Lackovým dědicem a následovníkem Petrem Strážnickým z Kravař. Vrcholem této jejich kooperace bylo společné jmenování Petra Strážnického a Jana z Lomnice za hejtmány na ochranu slova Božího, ke kterému došlo nejspíše v květnu 1421.¹⁵⁴ Tím se Jan z Lomnice zařadil po bok Petra Strážnického a společně stanuli v čele husitské Moravy. Jejich jmenování sice nejspíše mělo jen zabránit údajně připravovanému husitskému tažení z Čech (o tom nás informuje anonymní list nejspíše z konce dubna

---

¹⁵² „Císaři asi velmi záleželo na odpovědi.“ (NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*, s. 63). Pomineme-li, že Zikmund v této době ještě císařem nebyl (tato chyba se u Augustina Neumanna vyskytuje víceméně v celém textu, za což byl kritizován už v rozsáhlé recenzi Rudolfa Urbánka - URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. ČMM, 63-64, 1939-1940, s. 229-314), nedává takové tvrzení při hlubší analýze celé listiny smysl, viz níže.

¹⁵³ Národní archiv Praha, fond Archiv České koruny, inv. č. 1490.

¹⁵⁴ UB I, č. 91, s. 90.

1421),¹⁵⁵ i tak ale ukazuje na úzkou spolupráci obou pánů. Tímto krokem však v očích krále Zikmunda Jan z Lomnice definitivně zradil a přešel k husitům, čímž by hypotéza o dlouhém nepoddání se Jana z Lomnice dostala smysl – Jan z Lomnice byl v překerní situaci, a zvláště po poddání se Petra Strážnického bezpochyby s úlevou využil jím zprostředkovanou možnost vyjednávat se Zikmundem.¹⁵⁶

Naopak provinění Zbyňka Doubravky z Doubravice vůči Zikmundovi nejspíše nebylo tak velké.¹⁵⁷ O tom svědčí to, že v listině, kterou Petr Strážnický vydal v Brně 13. listopadu 1421 a kde dochází k jeho usmíření se Zikmundem a přijetí podmínek rozhodců, byl Zbyněk Doubravka jmenován Petrem jako jeden z poručníků jeho majetků a dětí.¹⁵⁸ V této době se již v Brně schylovalo k zemskému sněmu za přítomnosti krále Zikmunda, proto byl jistě obsah Petrem vydané listiny pod pečlivým dohledem krále nebo jeho věrných, kteří by těžko nechali Petra jmenovat za jednoho z poručníků osobu, která by v minulosti nějak výrazně vystupovala proti Zikmundovi. I když se tedy v listině objevuje formule „*Pakli by se pan Zbyněk zase nawrátíl u wiklefstwie, tehdy ihned nemá žádného práwa mieti ani k mému nápadu, ani ku poručenstwie...*“,¹⁵⁹ musíme se na Zbyňka Doubravku před listopadem 1421 dívat jako na vlašného příznivce kalicha, který Zikmundovi příliš neodporoval, ale ani nevadil. Možnou roli zde mohla hrát také skutečnost, že Zbyněk Doubravka z Doubravice byl jedním z mála vyšších šlechticů z Moravy, kteří spolu se zemským hejtmanem Jindřichem Plumlovským z Kravař vypověděli nepřátelství Praze v roce 1420.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ AČ III, s. 300-301.

¹⁵⁶ Minimálně u Jana z Lomnice by se dalo uvažovat o tom, že mezi ním a Zikmundem byly uzavřeny podobné dohody, jako měl Zikmund s Petrem Strážnickým (přece jen se Jan z Lomnice otevřeně přihlásil k reformnímu hnutí), žádné se však nedochovaly. Zvláštní by to bylo i s ohledem na formulaci landfrýdu z listopadu 1421, kde se hovoří o tom, že všichni, kteří vojensky vystoupili proti Zikmundovi, s ním musí uzavřít separátní dohody (viz níže), přičemž ale takové dohody známe jenom od Petra Strážnického z Kravař. Otázka je, jestli to znamená, že nějak více vojensky vystoupil jenom Petr (proto potřeba takových dohod), zatímco Jan z Lomnice byl v boji méně aktivní (a nebyla tedy potřeba, aby s ním Zikmund nějaké dohody uzavíral), nebo to jen souvisí se špatně dochovaným pramenným materiálem pro toto období.

¹⁵⁷ K rodu z Doubravice krátce PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*, s. 208-209. Zde však pouze některá základní data. Zbyněk Doubravka z Doubravice patřil do skupiny šlechticů kolem Lacka z Kravař, přičemž už v této době se dostal do kontaktu s Petrem Strážnickým. Spolu s ním a Benešem z Kravař a Krumlova byl Zbyněk jmenován Lackem z Kravař za poručníky Jiřího ze Šternberka a Lukova. Tak je alespoň jejich vzájemný vztah zmíněn v listině z 31. ledna 1419, kde Jiří svým poručníkům děkuje a zavazuje se, že po nich nic nebude požadovat (AČ I, s. 147-148).

¹⁵⁸ AČ VI, s. 400-402. Společně se Zbyňkem Doubravkou byli poručníky ještě Beneš z Kravař a Krumlova a Jan Kužel ze Žeravic.

¹⁵⁹ *Tamtéž*.

¹⁶⁰ AČ IV, s. 378-381. Zbyněk Doubravka je jmenován na s. 381.

S Milotou z Benešova a Trávníka zase Petra Strážnického pojila už v dřívějších dobách důvěra a spolupráce. Ta se projevila např. v roce 1417, kdy Petr z Kravař vložil do zemských desk kup části Trávníka od Zbyňka z Dřínového a Jakoubka z Počenic, kteří vlastnili některá práva k tvrzi („*municione*“), vesnici, dvorci a jiným příslušenstvím.¹⁶¹ Petr hned obratem bere na své získané části Trávníka Milotu z Benešova na spolek, kdy po Petrově smrti má celý Trávník spadnout na Milotu.¹⁶² Během posledního otevření zemských desk před vypuknutí válek ještě v lednu 1420 zapisuje Milota na Trávníku věno své manželce Anně z Cimburka a Tovačova,¹⁶³ což Petr Strážnický jakožto majitel části Trávníka povoluje. Milotu z Benešova můžeme tedy řadit mezi blízké Petrovy spolupracovníky až klienty, takže podmínka vyjednávat s Milotou je naprosto logická, stejně jako Petrův úspěch a Milotovo poddání se Zikmundovi.

Posledním šlechticem, jehož příklon k Zikmundovi měl Petr Strážnický vyjednáváním zajistit, byl Hašek z Valdštejna. Na rozdíl od předchozích šlechticů však Petr Strážnický neměl v minulých letech s Haškem příliš co do činění, dá se tedy předpokládat jeho omezenější možnosti s Haškem vyjednávat.¹⁶⁴ To může být podpořeno i tím, že se, alespoň podle názoru historiků, příklonil Hašek z Valdštejna ke kališníkům až v době svého zajetí po bitvě u Vyšehradu 1420, do té doby by nejspíš jeho kontakty s předním předákem moravské husitské šlechty nebyly nijak důvěrné.¹⁶⁵ Jediné větší spojitosti Petra s Haškem jsou tak odchod husitských kněží ze Strážnice někdy před započítím podzimních bojů a spojenectví Petrova nejstaršího syna Václava s Haškem.

Petr údajně o chystaném Zikmundově tažení na Moravu věděl a proto, jak hovoří Vavřinec z Březové „*prosil jest Mistra Zykmunda a jiných kněží pod obojí způsobou rozdávajících, aby z městečka Strážnice vyšli.*“¹⁶⁶ Strážničtí husité tak učinili a přesunuli se do Ostroha, který v té době právě držel Hašek z Valdštejna. Ostroh už se profiloval jako centrum moravského husitství, a to i pokud pomíneme

---

¹⁶¹ ZDO IX, č. 65, s. 335.

¹⁶² ZDO IX, č. 66, s. 335.

¹⁶³ Sestra Jana Tovačovského z Cimburka („...*quod quidem dotalicium Johannes de Czimbarg alias de Towaczow frater Anne suscepit.*“ - ZDO IX, č. 66, s. 335).

¹⁶⁴ Hašek z Valdštejna není mezi lety 1415–1420 ani jednou jmenován v úvodních zápisech zemského soudu z Olomouce a Brna, neúčastnil se ani pečetění protestních listů, které od února 1415 posílala šlechta z Moravy pod vedením Lacka z Kravař.

¹⁶⁵ O Haškově příklonu k husitství viz ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. Praha 1993, s. 68.

¹⁶⁶ FRB V, s. 526.

v literatuře často debatovanou otázku jeho ztotožnění s „Novým Táborem“ vzniklým podle Vavřince z Březové někde na ostrově v řece Moravě u Nedakonic.¹⁶⁷ Při příležitosti odchodu husitských kněží do Ostrohu také odešli ostatní „věrní“, s velkou pravděpodobností mezi nimi však ještě nebyl Petrův syn Václav z Kravař. O tom, že byl Petr se svým synem stále v kontaktu, svědčí i formulace výše zmiňované listiny z 28. října. Kromě zmiňovaných čtyř pánů, které má Petr přesvědčit k poddání se Zikmundovi, se další jiní nezmiňují a Petr se svými syny zde vystupuje jako v podstatě jeden subjekt: „...pakli by oni nechtěli, ale pan Peter chce i s syny pokání přijíti. Pakli by se pan Peter i s syny rozpáčil a pokání přijíti nechtěl,...“¹⁶⁸ Eventualita, že by některý z Petrových synů vystupoval samostatně a bez otce zde vůbec není připuštěna.

K Václavovu odchodu k Haškovi z Valdštejna tedy nejspíše došlo někdy mezi 28. říjnem a 13. listopadem 1421. Toho dne byla v Brně vydána listina, kde Petr Strážnický přijímá podmínky rozhodců.¹⁶⁹ Jedním z bodů obsažených v listině byla také lhůta dvou týdnů pro poddání se Václava z Kravař, pokud by tak neučinil, měl být zbaven možnosti dědit po Petrovi Strážnickém, který jinak mohl svůj majetek, kromě Václava a „wiklefów“, odkázat svobodně komukoliv. Existence nové dvoutýdenní lhůty je také dalším argumentem pro to, že se Václav za Haškem vydal až po vydání listiny z 28. října. Pokud by Václav s Haškem pobýval již v říjnu 1421, nebyl by důvod, aby měl na jednání s ním Petr nad rámec dohodnuté lhůty čtyř týdnů pro dohodu o poddání se další dva týdny času. Jak jsme ale informováni z pramenů,

---

¹⁶⁷ Mělo se jednat o projev lidového husitismu, který vznikl někdy v únoru 1421 „ve vsi řečené Nedakunice blízko Strážnice“ (FRB V, s. 473). Historici se však dodnes neshodli na tom, zda opravdu došlo k založení nové obce po vzoru Hradiště u hory Tábor, nebo Vavřincem z Březové v originále uváděné slovo „*insula*“ znamená polatinštěný název Ostrohu/Ostrovu. Pro ztotožnění tohoto „Tábora“ s Uherským Ostrohem se vyslovil František Šmahel (ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 68), nověji také Tomáš Baletka (BALETKA, Tomáš: *Uherský Ostroh ve věrech husitských proudů*. In: *Uherský Ostroh*. Uherský Ostroh 2000, s. 53). Naopak je k tomuto ztotožnění velice skeptický Rudolf Urbánek, který vcelku logicky argumentuje tím, že Vavřinec znal Haška z Prahy, a tedy by si určitě jeho hlavní moravské sídlo nespletl (URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. Časopis Matice moravské, 63-64, 1939-1940, s. 255). Ztotožnění s Ostrohem také ostře odmítá Josef Válka (VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 19), který však pro toto odmítnutí („jejich námitky nebyly přijaty“ – *tamtéž*, s. 19, pozn. 35) neposkytuje žádné argumenty. Naposledy se pro samostatnou existenci tábora u Nedakonic vyslovil Libor Jan (JAN, Libor: *Strážnice od počátku husitství do konce 15. století*. In: PAJER, Jiří a kol.: *Strážnice. Kapitoly z dějin města*. Strážnice 2002, s. 62), opět s argumentem, že Vavřincovy topografické znalosti Moravy nebyly zas tak zlé, když k podzimu 1421 zmiňuje odchod husitských kněží ze Strážnice do Ostrohu. Z těchto důvodů se právě k variantě existence samostatného „Nového Tábora“ někde u Nedakonic stavím také, i když bez archeologických nálezů se zatím stále jedná pouze o neověřenou teorii.

¹⁶⁸ Národní archiv v Praze, fond Archiv České koruny, inv. č. 1490.

¹⁶⁹ AČ VI, s. 400-402.

Václav se Zikmundovi ani svému otci nepoddal a společně s Haškem z Valdštejna se neúčastnil listopadového brněnského sněmu ani zde uzavřeného landfrýdu a nakonec se spolu s Haškem probojoval až do Čech.¹⁷⁰

Kromě tohoto bodu obsahovala listina z 13. listopadu ještě i sankci za porušení. Petr Strážnický a jeho ručitelé se králi Zikmundovi zavázali, že v případě nedodržení všech ustanovení mu ve dvou splátkách zaplatí astronomickou sumu 12 000 kop grošů.¹⁷¹ To je značná částka i pro tak majetného pána, jakým Petr Strážnický byl.¹⁷² Takto rozsáhlou pokutou si Zikmund pojišťoval věrnost nejen Petra Strážnického z Kravař, ale i jeho ručitelů, mezi kterými byli jak bývalí přívrženci Husova učení (Jan z Lomnice, Jan Tovačovský z Cimburka), tak i věrní Zikmundovi straníci (Jan ze Sovince a Pňovic,¹⁷³ Jošt Hecht z Rosic). Kromě toho za Petra ještě ručil i zemský hejtman Vilém z Pernštejna. Zikmund zde bezpochyby využil toho, že v Brně v době sněmu a chystaného uzavření landfrýdu byl přítomen větší počet pánů, kteří, nejspíše různě dobrovolně svědčili a ručili na výše zmiňované listině.¹⁷⁴ V době vydání této listiny již však byly přípravy brněnského sněmu v plném proudu a na jeho nejdůležitější výsledek, landfrýd ze 17. listopadu 1421, se v následující podkapitole podíváme podrobněji.

---

¹⁷⁰ FRB V, s. 526-527. Je však otázkou, do jaké míry mohl teprve nedávno dospělý Václav z Kravař rozhodovat sám za sebe (zvláště bez nějakého majetkového zabezpečení) a zda tu spíš nenarážíme na analogickou situaci, jako je snaha bratrů z Doubravice být za všech okolností na „správné straně“, tedy jestli nepoddání se jeho syna nemohlo být obdobnou snahou Petra Strážnického z Kravař. Jde však o pouhou spekulaci, kvůli absenci pramenů se pravdu nejspíše nikdy nedozvíme.

¹⁷¹ AČ VI, s. 401.

¹⁷² Jenom pro srovnání, tábořská strana v Čechách a Oldřich z Rožmberka uzavírali v září 1424 příměří pod základem 8 000 kop grošů, které při porušení měly propadnout věřitelům čili o třetinu nižší částka než u Petra Strážnického (AČ III, s. 245-248. Regest v *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek I. 1418–1437*. Ed. RYNEŠOVÁ, Blažena. Praha 1929, s. 64-65).

¹⁷³ Jan (II.) ze Sovince a Pňovic byl předním představitelem Zikmundovy a následně i Albrechtovy strany na Moravě, po roce 1425 se stává Albrechtovým hejtmánem v Litovli a roku 1427 hejtmánem v Olomouci. Zde také v první polovině února 1430 umírá (PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince*, s. 93-97).

¹⁷⁴ Celkem se jednalo o 20 šlechticů-ručitelů, nikoliv 18, jak uvádí Josef Válka (VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 33).

4.2. Landfrýd 1421 - osoby a ustanovení

Tento landfrýd mezi sebou uzavírají král Zikmund, olomoucký biskup Jan Železný, opavský vévoda Přemek a 54 dalších šlechticů. V čele této skupiny stojí zemský hejtman Vilém z Pernštejna, kterého následuje magdeburský purkrabí Jan z Hardeggu. Z osob, kterých se týkaly předchozí stránky, je na prvním místě jmenován Jan z Lomnice, kterého hned následují Petr Strážnický a Beneš z Kravař. Spolu se svými bratry Jimramem a Oldřichem pečeti landfrýd i Zbyněk Doubravka z Doubravice. Provinilci Petr Strážnický i Jan z Lomnice tedy byli neustále považováni za důležité osobnosti, což plyne z jejich postavení v listině, kde následovali hned po nejvýše postavených osobách. V tomto ohledu jim tedy dřívější odboj proti Zikmundovi neuškodil.

Na rozdíl od předchozího (1412) i následujícího (1434) je v landfrýdu ze 17. listopadu 1421 věnována velká pozornost náboženským otázkám a usmíření se odpadlých šlechticů a obyvatel markrabství moravského s římskou církví. K tomu byla stanovena lhůta do 21. prosince 1421, po které měli být všichni ti, kteří dosud pokání neučinili (k tomu byla určena města Olomouc, Brno, Znojmo a Opava), prohlášeni za zemské škůdce a jako s takovými s nimi mělo být naloženo.¹⁷⁵ Výjimku mají jenom ti, kteří proti Zikmundovi a církvi vystoupili se zbraní v ruce, u těch takové pokání nestačilo. Dotyční šlechtici měli nejdříve, po vzoru Petra Strážnického z Kravař, uzavřít s králem Zikmundem dohody. Jak již však bylo zmíněno výše, žádné obdobné dohody, jaké musel se Zikmundem uzavřít Petr Strážnický z této doby neznáme a nezmiňuje je ani Vavřinec z Březové, který jinak o Petrových dohodách informuje.¹⁷⁶

Když srovnáme tento landfrýd s landfrýdem z 2. února 1412, který byl uzavřen při příležitosti úmrtí markraběte Jošta a nástupu Václava IV. jakožto jeho dědice, zjistíme, že se liší právě pouze dvěma úvodními ustanoveními o pokání a navrácení se k římské církvi.¹⁷⁷ Zbylá část landfrýdu z roku 1421 je v podstatě

---

¹⁷⁵ AČ X, s. 247.

¹⁷⁶ FRB V, s. 526.

¹⁷⁷ Opis tohoto landfrýdu byl vydán v Knize Tovačovské (*Knihy Tovačovské, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v markrabství moravském*. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1868, s. 25-28), originál se nachází v MZA Brno, fond A1 Stavovské listiny, inv. č. 314.

doslovný opis předcházejícího z roku 1412, kdy se pamatuje zejména na staré problémy s loupeživými družinami, schůdnost cest a navrácení dobytých majetků jejich právoplatným vlastníkům.¹⁷⁸ Jediný větší rozdíl mezi oběma listinami je pouze v článku řešícím právo a spravedlnost.

V landfrýdu z února 1412 je pouze zmíněno, aby nikdo nikomu, ať už světskému nebo duchovnímu, mocí nepřekážel.¹⁷⁹ V listině z roku 1421 je naopak tato pasáž více rozvedena, zejména s ohledem na práva duchovních. Světští obyvatelé nemají nijak zasahovat do práv duchovních a duchovní naopak do práv světských, nemají také být porušovány svobody, „*jakožto od starodávna jest vysazeno a zřízeno*.“¹⁸⁰ Jedná se o obecnější formulaci, která může zahrnovat i oblíbené obsazování majetků církve šlechtici za účelem jejich údajné „ochrany“ před husity, kdy se přímo nedá hovořit o dříve zmiňovaném překážení „mocí“. Drobný, ale podstatný rozdíl mezi oběma listinami se pak nachází v části, kde se popisuje způsob dovolávání se spravedlnosti:

Landfrýd 1412

„Pakli-by komu co ven z země škodilo, to aby vznesl na královu milost, neb na jeho starostu a pány Moravské, aby se jemu stalo rovné. Pakli by se jemu státi rovné nemohlo po tom našem obeslání, tehda jemu králova milost, starosta, biskup i páni Moravští pomoci i raditi mají, aby se rovné stalo.“¹⁸¹

---

¹⁷⁸ Problematice loupeživých band a bojových družin se pro Moravu nejvíce věnoval František Hoffmann (HOFFMANN, František: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce*. In: Táborský archiv. Sborník státního okresního archivu v Táboře, č. 6. Tábor 1994, s. 47-144, k čemuž využíval, zejména pro Moravu, jihlavské popravčí zápisy, o nich více v HOFFMANN, František: *Popravčí zápisy jihlavské*. Právněhistorické studie, 18, 1974, s. 163-204. Podstatnou část věnuje bojové družině Viléma z Pernštejna i v rámci pokusu o jeho životopis ve studii HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby*. Časopis Matice moravské, 87, 1968, s. 163-186).

¹⁷⁹ *Kniha Tovačovská*, s. 26.

¹⁸⁰ AČ X, s. 248.

¹⁸¹ *Kniha Tovačovská*, s. 26.

Landfrýd 1421

„Pakli by komu co ven z země škodilo, to aby vnesl na králevu milost, na kněze biskupa, na hauptmana a na pány moravské, aby se jemu stalo rovné. Pakli by se jemu státi rovné nemohlo po tom našem obeslání, tehdá jemu králova milost', starosta, biskup i páni moravščí pomoci i raditi mají, aby se jemu rovné stalo.“¹⁸²

V landfrýdu z roku 1412 můžeme vidět, že stížnosti na nespravedlivé zacházení se měly vznést pouze na zeměpána, zemského hejtmana a moravské pány a až pokud by to nevyřešili oni, mohl s problémem pomoci či radit olomoucký biskup. Naproti tomu v dokumentu z roku 1421 už je biskup jmenován hned po králi jakožto jedna z prvních možných odvolacích instancí, až po něm následoval zemský hejtman a moravští páni. V tom můžeme pozorovat rozšíření pravomocí biskupa, což také nahrává Zikmundovým plánům na rekatolizaci Moravy, jak o nich hovoří Josef Válka.¹⁸³

Obecně tedy můžeme o postavení a roli vyšší šlechty v událostech podzimu roku 1421 říct, že se její postavení na Moravě zhoršilo. Od přihlášení se předních šlechtických předáků Petra Strážnického z Kravař a Jana z Lomnice ke čtyřem artikulům a účasti moravské delegace v čele se zemským hejtmanem Vilémem z Pernštejna na čáslavském sněmu už Zikmund tušil, že situace na Moravě začíná být kritická. Navzdory tomu, že již během léta shromažďoval římský král pomocí svých vojevůdců na Moravě armádu pro tažení do Čech, však moravská vyšší šlechta odmítla Zikmundův návrh na sněm ve Strážnici v září 1421. Hněv Zikmunda nejtvrději dopadl na Petra Strážnického z Kravař, který byl v říjnu 1421 přinucen vyjednávat a poddat se. Vzhledem k vysoké částce, kterou měli Petr a jeho rukojmí ručit za to, že se nenavrátní k husitství, můžeme hovořit i o tom, že si ručením za tuto obrovskou částku Zikmund zavázal přední představitele vyšší šlechty na Moravě, a to včetně svých předních straníků. Tím byl učiněn první krok k eliminaci opozice v rámci vyšší šlechty.¹⁸⁴

---

¹⁸² AČ X, s. 248.

¹⁸³ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 34.

¹⁸⁴ To by také korespondovalo se Zikmundovým názorem na Moravany, jak jej podle Vavřince z Březové prezentoval před bitvou u Vyšehradu („Vy Moravci jste strašliví a mně nevěrní.“ – FRB V, s. 439). Minimálně v této fázi husitských válek a po předchozích zkušenostech nebyla nejspíše

Druhým krokem, který následoval, bylo vyhlášení landfrýdu 17. listopadu 1421, kde je naprosto odmítnuta možnost dvojvěří na Moravě, a to v jakékoliv podobě. Při porovnání se starším landfrýdem z roku 1412 zase můžeme vidět posílení pravomocí církve, která se v osobě olomouckého biskupa Jana Železného stává silným Zikmundovým partnerem na Moravě a trochu omezuje moc vyšší šlechty, která byla do té doby dominantní. Větší posílení a pronikání nižší šlechty do dříve výhradně panských záležitostí, jako je právě pečetění landfrýdů, pozorujeme v roce 1421 jen částečně. Ze seznamu 57 osob zmíněných v landfrýdu můžeme za příslušníky nižší, nebo lépe řečeno střední šlechty považovat pouze tři osoby – Václava z Myslibořic seděním na Ždánicích, Mikuláše Sokola z Lamberka a Mikuláše z Mochova.¹⁸⁵

Nižší šlechta se v tomto landfrýdu tedy ještě moc neprosazovala. Kromě nízkého počtu pečetitelů, u kterých předpokládáme, že patřili k nižší šlechtě, zatím ještě nebyla po právní stránce připuštěna možnost, aby nižší šlechtici vůbec landfrýd pečeti.¹⁸⁶ Na druhou stranu nejsou nižší šlechtici podle ustanovení povinni se účastnit např. dobývání ztracených hradů a majetků, i když je málo pravděpodobné, že by se těchto akcí neúčastnili.¹⁸⁷

Zikmundova víra ve věrnost moravských šlechticů velká, proto nejspíše za Petra ručili i Zikmundovi „věrní“ Jan ze Sovince a Pňovic nebo Jošt Hecht z Rosic.

¹⁸⁵ Nad důvodem zahrnutí těchto šlechticů mezi jinak výhradně panskou společností můžeme jen spekulovat. Zde bych se přikláněl k variantě, že chtěl Zikmund využít jejich vynucené přítomnosti v Brně a tímto způsobem si pojistit jejich věrnost a poddání, protože minimálně Mikuláš Sokol z Lamberka (a částečně také Mikuláš z Mochova) patřili mezi přední husitské hejtmany a bojovníky spolupracující s Čechami. Mikuláš Sokol byl také již před husitskými válkami vlastníkem hradní posádky, která působila jako bojová družina (SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412*, s. 323). I to mohlo být důvodem pro zahrnutí těchto bojovných šlechticů do landfrýdu.

¹⁸⁶ To se v textu landfrýdu objevuje na více místech, kde jsou při zmínkách o pečetích nebo pečetění landfrýdu zmiňováni výhradně páni: „*A páni všichni, ježto jich pečeti jsú při tomto listu...*“ (AČ X, s. 249) nebo „*Také byl-li by který pán, jehož jméno v tomto listu není, ježto by svú pečeť potom k tomuto landfrýdu chtěl přivěsiti...*“ (AČ X, s. 250).

¹⁸⁷ Více viz podkapitolu *Projevy vzestupu nižší šlechty*.

5. Landfrýd z 9. září 1434

5.1. Cesta k zářijovému landfrýdu

Poddání se moravské šlechtě na konci roku 1421 můžeme považovat za velký Zikmundův úspěch, i když byl situací a boji na Moravě zdržen v kritické fázi druhé křížové výpravy. Její západní proud však uvízl už na začátku září na Žatecku a křížácká vojska ztratila iniciativu. Jelikož se v této době musel Zikmund navíc vyrovnávat s odmítnutím sněmu moravské šlechtě ve Strážnici a neposlušností nejvyšších předáků Moravanů v čele s Petrem Strážnickým, byl původní plán útoku na husitské Čechy z více stran odsouzen k neúspěchu.¹⁸⁸

Kromě problémů s moravskou šlechtou a koordinací křížové výpravy však Zikmund řešil ještě neméně důležitou záležitost – dynastické smlouvy s mladým rakouským vévodou Albrechtem V. Habsburským. Vrcholem této fáze jednání bylo uzavření pěti smluv, k čemuž došlo 28. září 1421 v Bratislavě.¹⁸⁹ Hlavním bodem bylo potvrzení zasnub Albrechta se Zikmundovou dcerou Alžbětou z roku 1411.¹⁹⁰ Teprve po uzavření těchto dohod měl Zikmund volné ruce k vypořádání se s odpadlou moravskou šlechtou a k pokusu o záchranu v té době již skomírající druhé křížové výpravy.

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, podařilo se Zikmundovi s pomocí svých vojsk přinutit drtivou většinu moravské šlechtě k poddání se a odvolání čtyř artikulů, nejtvrději se římský král vypořádal s Petrem Strážnickým z Kravař. Po tomto úspěchu se ještě, posílen vojsky budoucího zetě Albrechta, rozhodl Zikmund

---

¹⁸⁸ O této fázi druhé křížové výpravy, kdy iniciativu převzali porýnští kurfiřti, kteří s křížáckými armádami vpadli 28. srpna 1421 do Čech, pojednává souhrnně ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce* 3, s. 98-107.

¹⁸⁹ KÖPPEL, Gisela: *Herzog Albrecht V. von Österreich*. Wien 1943 (nepublikovaná dizertace), s. 90.

¹⁹⁰ Trochu problematickým se z pohledu historiografie zdá být datum sňatku. Gisela Köppel se ve své práci kloní k dubnu 1422, zmiňuje však, že jako manželka Albrechta může Alžběta vystupovat již na konci roku 1421 (*tamtéž*, s. 91). V současnosti se historiografie kloní k datumu 3. května 1422 (PAPAJÍK, David: *Ladislav Pohrobek (1440–1457). Uherský a český král*. České Budějovice 2016, s. 23), což by neodporovalo ani pasáži z Malé Klosterneuburské kroniky, kterou cituje Gisela Köppel a kde se hovoří o tom, že k sňatku došlo ve Vídni během roku 1422 (KÖPPEL, Gisela: *Herzog Albrecht V. von Österreich*, s. 91, pozn. 2). Celé cestě od prvotních zasnub roku 1411 až po samotný sňatek 1422 i s edicí příslušných listin se věnuje článek ELBEL, Petr – BÁRTA, Stanislav – ZIEGLER, Wolfram: *Die Heirat zwischen Elisabeth von Luxemburg und Herzog Albrecht V. von Österreich. Rechtliche, finanzielle und machtpolitische Zusammenhänge (mit einem Quellenanhang)*. In: *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčeje*. Colloquia medievalia Pragensia 14. Praha 2014, s. 79-152, zde ke květnové svatbě s. 128-130.

pro zimní tažení do Čech. I zde se zpočátku zdálo, že mu přeje štěstí a s pomocí zrady měšťanů se mu podařilo opětovně obsadit Kutnou Horu a tím dostat před ní shromážděné husitské vojsko pod Žižkovým vedením pod tlak. Z tohoto ohrožení ze dvou stran se však odvážným výpadem husité dostali a o pár dnů později zasadili tímto „vítězstvím“ ukolébaným Zikmundovým vojskům porážku u Habrů na cestě k Německému Brodu, která definitivně pohřbila naději na větší úspěch tažení.¹⁹¹

Po tomto neúspěchu tráví Zikmund několik měsíců na Moravě, kde došlo k dalšímu důležitému jednání s Albrechtem a novému kroku k eventuálnímu předání Moravy do jeho rukou.¹⁹² Toto jednání si Zikmund mohl dovolit, jelikož se zdá, že minimálně na počátku roku 1422 nepozorujeme nějakou větší šlechtickou opozici. Díky tomu mohl Zikmund koncentrovat veškerou svou dostupnou moc na dobývání Uherského Ostrohu, pevnosti jednoho ze dvou pánů, kteří se mu v listopadu předchozího roku nevzdali a pokračovali v boji – Haškovi z Valdštejna.¹⁹³

Výsledkem jarního setkání Zikmunda Lucemburského a Albrechta Habsburského v Mikulově byla listina z 23. března 1423.¹⁹⁴ Touto listinou dochází k rozšíření majetkové držby Albrechta na Moravě, kdy dostává do zástavy další zeměpanské majetky, jako např. města Brno a Ivančice.¹⁹⁵ Pro zkoumání šlechty a zemských institucí na Moravě je však spíše než rozšíření Albrechtova zboží důležitější jiná věc z obsahu listiny. Albrecht je v ní totiž Zikmundem jmenován místodržícím Moravy. Je však otázkou, jakým způsobem šlechta toto zřízení přijala. Nápadné totiž je, že ani ne dva měsíce po tom, co Albrecht místodržitelství získal, byl králem Zikmundem jmenován nový moravský zemský hejtman, nám již známý Petr Strážnický z Kravař.¹⁹⁶

---

¹⁹¹ ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 109-111. K této bitvě došlo 8. ledna 1422, v této době již byli v husitském vojsku přítomni jediní dva významnější páni z Moravy, kteří se Zikmundovi v listopadu 1421 nepoddali, Hašek z Valdštejna a Václav z Kravař (*tamtéž*, s. 109).

¹⁹² Jak uvádí Josef Válka, datuje Zikmund na Moravě od 13. ledna do 26. dubna (VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 39, pozn. 9).

¹⁹³ O tomto neúspěšném pokusu o dobytí jednoho z center moravského husitství více VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 47. K této události také nověji stručně BALETKA, Tomáš: *Uherský Ostroh ve vírech husitských proudů*. In: Uherský Ostroh. Uherský Ostroh 2000, s. 55. Tomáš Baletka ještě zdůrazňuje Zikmundův neúspěch a jeho odhodlání Haška Ostroha zbavit i plnou mocí, kterou měl od Zikmunda získat v březnu 1424 markrabě Albrecht Habsburský. Ten měl jakýmkoliv prostředky Ostroh Haškovi odebrat (*tamtéž*, s. 55-56).

¹⁹⁴ Editoval ji BRETHER, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 339-342.

¹⁹⁵ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 46-47.

¹⁹⁶ Došlo k tomu 6. května 1422, kdy byla v Bratislavě vydaná jmenovací listina. Regest této listiny je vydán v AČ III, s. 494-495, originál se nachází v SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 267, sign. 235a.

Mohlo zde jít o reakci moravské šlechty, která se nehodlala smířit s vládou cizího panovníka, i když by šlo jen o místodržitelství? Nebo byla spíš problémem aplikace do té doby na Moravě neznámého titulu místodržícího do praxe? Leccos nám napoví formulace z listiny: „*Jakož jsmi častokrát, když smi mezi vámi byli, s vámi o to mluvili, a také potom po našem poselství vám vzkázali, abychom pro obecné a zemské dobré a užitečné na to mysli a k tomu se přičinili, abychom hauptmana této země usadili, aby se každý vědal k komu utéci.*“¹⁹⁷ Zde můžeme pozorovat dvě věci. První z nich je to, že je zde naznačen delší časový úsek, kdy probíhalo vyjednávání o novém zemském hejtmanovi.¹⁹⁸ Na tom nemusí být nic netypického, na rozdíl od komorníků nemusel být úřad zemského hejtmana obsazen neustále.¹⁹⁹

Co už je ale více zvláštní, je to, že hejtmana jmenoval Zikmund a nikoli nový moravský místodržící Albrecht. Zikmund ještě navíc 4. července 1422 posílil Petrovy pravomoci a umožnil mu udělovat spolky.²⁰⁰ V tom bych hypoteticky viděl odpor moravských šlechticů Zikmundově snaze dosadit do vedení země cizího panovníka a tím Moravu oddělit od Čech, proto titul místodržícího moc neuspěl a bylo nutno jmenovat hejtmana z řad moravské šlechty. Volba nově usmířeného Petra Strážnického vzhledem k jeho kontaktům a zkušenostím s úřadem, také není úplně nečekaná.²⁰¹

---

¹⁹⁷ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 267, sign. 235a.

¹⁹⁸ Podle ustanovení v Knize Tovačovské byl, podobně jako výše zmiňovaní nejvyšší komorníci, hejtman jmenován panovníkem, ale s „*radú panskú*“ (*Knih Tovačovská*, s. 17).

¹⁹⁹ U nejvyšších komorníků byla kontinuita důležitá i z důvodu toho, že museli ručit za zemské desky svým majetkem (viz výše). Naopak úřad zemského hejtmana se v podstatě obsazoval pouze v době, kdy byl panovník delší dobu mimo území země. Jelikož byl Zikmund na Moravě přítomný od ledna do dubna 1422, nemusel být teoreticky po tuto dobu úřad obsazen. Co se týče předchozího zemského hejtmana Viléma z Pernštejna, tak ten se, nejspíše kvůli nemoci a stáří, krátce po uzavření listopadového landfrýdu své funkce vzdal. Podle Františka Hoffmanna měl Vilém někdy brzo poté zemřít (HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna*, s. 175). Jak ale naposledy dokázal Petr Elbel, žil Vilém z Pernštejna prokazatelně ještě v roce 1430, kdy uzavřel příměří se straníky markraběte Albrechta (ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 43).

²⁰⁰ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 268, sign. 235b. Regest v AČ III, s. 495.

²⁰¹ Karl Rudolf srovnáním listiny, kterou Zikmund Albrechta jmenuje místodržícím, s obdobnými příklady z Říše (místodržitelství a následně předání Braniborské marky Fridrichovi Hohenzollernovi nebo saského vévodství Fridrichu Bojovnému a místodržitelství mohučského arcibiskupa Konráda z Erbachu) dospívá k tomu, že se v podstatě jednalo o formu říšského vikariátu (jen je místo slov vikář použito místodržící) a pro Zikmunda byla tato funkce běžná a často ji v říši využíval (RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*, s. 109-116). Sám Albrecht ani jeho spojenci však v době do definitivního předání Moravy v říjnu 1423 titul místodržícího ani jednou nepoužil (dokonce ani členové znojenské městské rady v dopise Zikmundu Korybutovi z června 1422, přitom o Albrechtově držbě tohoto titulu věděli – *Tamtéž*, s. 118. Tento dopis je vydán v edici *Nové prameny k dějinám husitství na Moravě*. Ed. NEUMANN, Augustin. Olomouc 1930, s. 55-56).

V úřadu zemského hejtmana zůstal Petr Strážnický z Kravař i po předání Moravy a markraběcího titulu Albrechtovi Habsburskému 1. října 1423.²⁰² Petr zůstal ve funkci i navzdory výše zmiňované praxi skládání úřadu při nástupu nového panovníka, což si vysvětlují tím, že se tento akt měl stát až při slavnostním sněmu a přijetí markraběte v Brně, k čemuž nedošlo. Určitý vliv zde mohl hrát i Zikmund, který si navzdory Albrechtovu titulu místodržícího podržel právo hejtmana jmenovat. Na bývalého předního představitele reformní strany na Moravě se však Albrecht samozřejmě díval s nedůvěrou, i když se Petr Strážnický snažil působit podle nařízení landfrýdu z roku 1421 a bojovat proti přívržencům husitství.²⁰³ Nakonec však Petr Strážnický úřad hejtmana opět ztratil, a to nejspíše v souvislosti se sporem s Albrechtem, který se řešil 4. prosince 1424 v Brně.²⁰⁴

Nejspíše to, že byl už v době na konci roku 1424 a začátku 1425 úřad moravského zemského hejtmana volný, motivovalo Haška z Valdštejna k poměrně nečekanému kroku a změně stran. Vše totiž nasvědčuje tomu, že on byl tím „významným pánem“, který poslal v únoru 1425 do Olomouce posla s nabídkou služeb markraběti Albrechtovi. Jako zemský hejtman pak Hašek vystupuje již v květnu 1425.²⁰⁵ V tomto úřadě však dlouho nevydržel a už na jaře 1427 je nahrazen dalším dřívějším předním husitou, Janem z Lomnice.²⁰⁶ Ten, na rozdíl od Petra Strážnického z Kravař, zůstal od dob landfrýdu z listopadu 1421 věrný Zikmundovi a následně i Albrechtovi a za svou věrnost byl náležitě odměněn.

Jan z Lomnice zůstal jako zemský hejtman po celý čas probíhajících bojů na Moravě a je tak jmenován i v landfrýdu ze září 1434.²⁰⁷ Z Moravy se v této době stává bojiště, kam občas zasahují i výpravy z Čech, převahu však přece jenom mají

---

²⁰² K tomu BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 57-58.

²⁰³ Příkladem může být obléhání hradu Náměšť, kterého se Petr jako zemský hejtman účastnil a které skončilo listinou ze 13. května 1423, kterou se Zikmundovi poddal Ctibor z Cimburka a Drahotuš (AČ III, s. 282. V této listině není ani zmínky o landfrýdu, je také spíše koncipovaná jako Ctiborovo přijetí rozhodčího výroku ve sporu mezi ním a Zikmundem, což samozřejmě otvírá otázku, jestli byl landfrýd z roku 1421 v očích šlechty stále platný i po Albrechtově jmenování místodržícím).

²⁰⁴ LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2248-2249, s. CCI. V tomto registru je Petr Strážnický ještě nazýván zemským hejtmanem, nedlouho poté však tento úřad ztrácí. To může souviset se zvýšenou aktivitou moravských husitů, kteří se podle Gottfrida Friesse začali shromažďovat po odchodu Albrechta zpátky do Rakous 30. listopadu 1424 (FRIESS, Gottfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*. In: XVII. Programm des k. k. Ober-Gymnasiums der Benedikter zu Seitenstetten. Linz 1883, s. 35).

²⁰⁵ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 82-83.

²⁰⁶ URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 288.

²⁰⁷ Viz níže.

přivrženci kalicha.²⁰⁸ Země a bojující strany však již začínají být dlouhou válkou vyčerpané, proto se na přelomu 20. a 30. let 15. století ve větší míře objevují dohody o příměří, které postupně připravují cestu landfrýdu. Ten hlavní fázi bojů na Moravě v září 1434 ukončil.²⁰⁹

5.2. Landfrýd 1434 - osoby a ustanovení

Za naprosto odlišných podmínek, než ten z listopadu 1421, byl 9. září 1434 uzavřen na Moravě landfrýd nový,²¹⁰ kompletně se také proměnili všichni nejvyšší moravští představitelé. Na prvním místě nahradil oproti roku 1421 krále Zikmunda jeho zeť, markrabě Albrecht Habsburský. Ten se vládcem na Moravě stává již v říjnu 1423, kdy mu byla Morava Zikmundem předána.²¹¹ Mezi smluvními stranami už také nenajdeme dalšího vlivného pečetitele dřívějšího landfrýdu, olomouckého biskupa a od roku 1426 kardinála Jana Železného, který se, nejspíše zklamán a vyčerpaný ze situace na Moravě, přesunuje již roku 1428 do Uher a 9. října 1430 v Ostrihomu umírá.²¹²

---

²⁰⁸ Ne nadarmo nazval Josef Válka studii zabývající se roky 1426–1434 jako „*Hegemonie husitů na Moravě*“ (VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 91).

²⁰⁹ Těmto dohodám se nejnověji věnuje Petr Elbel (ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*. Brno 2016).

²¹⁰ Dřívější bádání považovalo za datum vydání landfrýdu 4. březen 1434 (tak je landfrýd datován např. v AČ X, s. 250), což by však bylo problematické vzhledem k načasování – Morava by se tím pádem vypořádala s husitskými válkami ještě před bitvou u Lipan, což by za tehdejší situace nebylo moc reálné a kvůli stále hrozbě posádek a vojsk bratrstev nedávalo mnoho smyslu. Novější autoři již landfrýd datují 9. září 1434 (tak např. VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 115 nebo ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 298-299, ze zahraniční literatury také RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*, s. 164).

²¹¹ K definitivní dohodě o předání Moravy Zikmundem Albrechtovi došlo 1. října 1423. Všem předchozím konceptům předání Moravy se podrobněji věnuje Bertold Bretholz (BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens am Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423*. Wien 1893), k finální verzi z října 1423 *tamtéž*, s. 57-58.

²¹² KRZENCK, Thomas: *Prelát táhne do války. Jan Železný*. In: *Osobnosti Moravy (1)*. Brno 2006, s. 151. Biskup Jan Železný je další z řady osobností působících na Moravě, která by si zasloužila větší pozornost historiků, citovaná práce Thomase Krzencka je spíše jenom obecným shrnutím Janova života. K situaci Jana Železného při před rokem 1420 podrobněji ELBEL, Petr: *Husitské fary na Moravě ve světle citační listiny Jana Železného z února 1418. Příspěvek k poznání role šlechty v počátcích husitství na Moravě*. Časopis Matice moravské, 124, 2005, s. 395-428, o sporu o olomoucké biskupství s. 402.

Jeho nástupce Kuneš ze Zvole však zemřel již 4. srpna 1434, takže, jak již bylo zmiňováno výše, se v originále landfrýdu čte „...a my N., z tejš milosti biskup olomunský...“ Olomoucký biskupský stolec byl tedy v době uzavření landfrýdu neobsazen, jinak by se zde samozřejmě objevilo biskupovo jméno.²¹³ Jde také o podpůrný argument pro datování landfrýdu až do září 1434. V březnu téhož roku ještě Kuneš ze Zvole žil, tudíž by byl samozřejmě, po vzoru jiných olomouckých biskupů v předcházejících landfrýdech, v listině jmenován. Ze zbylých vysoce urozených a postavených pečetitelů se v dokumentu místo nedávno zemřelého Přemka Opavského objevuje jeho dědic Václav a poslední velká změna je na pozici zemského hejtmana, kdy zde v tomto úřadě v roce 1434 vystupuje Jan starší z Lomnice.²¹⁴

Samotná dispozice landfrýdu začíná, obdobně jako u landfrýdu z roku 1412, pojednáním o právu a spravedlnosti. Tato pasáž se oproti té z listiny z roku 1412 příliš neliší, jenom se zde místo královny milosti objevuje markraběcí. Přejata z roku 1412 a ne 1421 je tedy i část o odvolávání se k zeměpánovi a jiným instancím, která je však trochu rozšířena:

Landfrýd 1434

*„Pakli by komu tco ven z země škodilo, to aby vznesl na **markrabinu milost'**, neb na jeho **hauptmana a pány moravské**, aby se jemu stalo rovné; a **markrabina milost'** a **páni mají o to obeslati**, aby se jemu rovné stalo. Pakli by se jemu rovné státi nemohlo po tom našem obeslání, tehdá jemu **markrabina milost'**, **biskup**, **hauptman** i **páni moravščí pomoci i raditi mají**, aby se jemu rovné stalo.“²¹⁵*

Oproti landfrýdu z roku 1421 zde vidíme návrat k původní formulaci, kdy z prvotních instancí, na které se poškozený mohl obrátit, vypadl olomoucký biskup. Ten se objevuje až jako pomocný a poradní orgán v závěru ustanovení čili stejně jako v listině z roku 1412. Tento ústup z pozic může souviset jednak s oslabením moci biskupa (kdy zejména smrt neúnavného bojovníka proti husitství, Jana

²¹³ Citovaná pasáž je z AČ X, s. 250.

²¹⁴ *Tamtéž.*

²¹⁵ *Tamtéž*, s. 251.

Železného, musela způsobit určitý pokles vlivu, i v souvislosti s narůstající převahou moravských husitů) a jednak i se skutečností, že v době příprav a pečetení landfrýdu nebyl (jak bylo výše zmíněno) biskupský stolec obsazen, což muselo ovlivnit možnosti vyjednávání. O delikátním postavení Albrechta a katolické církve vůbec svědčí i úplné vypuštění všech náboženských otázek, které si mohl ze své pozice tehdejšího vítěze nad moravskou husitskou šlechtou do landfrýdu v roce 1421 začlenit Zikmund Lucemburský.²¹⁶

Dále následují obvyklé pasáže o trestání loupeživých band a jejich případných patronů, nakládání s kradeným majetkem a udržování bezpečnosti na cestách. Oproti všem dřívějším landfrýdům se však v tom z roku 1434 objevují čtyři nová ustanovení související s víceméně každodenní realitou dlouhé války. První z nich se týkalo fenoménu holdů a holdování, kdy se v textu dokumentu jasně hovoří o tom, že by se všechna takto zneužívaná sídla měla „*bez prodlenie postúpiti tomu anebo těm, budú duchovníe anebo světščí, kterýmž spravedlivě příslušeje.*“²¹⁷ Každý, kdo by toto ustanovení nedodržel, by byl potrestán, obdobně jako při porušení jiných článků, prohlášením za zemského škůdce.

Druhá problematika, kterou bylo nově potřeba řešit zahrnutím do landfrýdu, byla stavba nepovolených hradů a tvrzí, případně oprava pustých hradů, které byly dříve „*pro zlé věci*“ zbořeny.²¹⁸ Za třetí se ještě bojuje proti ražení a šíření „*falešné mince*“, která v této době byla zřejmě dost rozšířena.²¹⁹ Čtvrté nové ustanovení

---

²¹⁶ K tomu VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 127-128. Ten přímo hovoří o tom, že landfrýdem z roku 1434 byla „*zrušena ustanovení protihusitského landfrýdu z roku 1421, který měl husitství na Moravě vymýtit.*“ (*Tamtéž*, s. 128). To není tak úplně pravda, protože jednak byl landfrýd roku 1421 uzavřen pouze na 5 let (čili by jeho platnost teoreticky končila roku 1426) a jednak pozbyl platnosti s nástupem Albrechta Habsburského na markraběcí trůn v říjnu 1423, kdy by bylo s nástupem nového panovníka nutné uzavřít landfrýd nový (čili analogicky jako když v roce 1412 bylo nutné po smrti markraběte Jošta uzavřít nový, starý změnou vládců ztratil platnost – PAPAŽÍK, David: *Páni z Holštejna*, s. 100). K tomu vzhledem k probíhajícím bojům dojít nemohlo, takže následný landfrýd ze září 1434 nemohl nic rušit. Spíše už vzhledem ke změně situace nebylo Albrechtovi umožněno kromě obecných článků souvisejících s ochranou a obnovou země prosadit i alespoň některá základní ustanovení řešící náboženské otázky. Svou roli zde bezpochyby hrál i stále probíhající basilejský koncil a vyjednávání o přijetí Zikmunda za českého krále, kde byl na náboženské otázky kladen mnohem větší důraz.

²¹⁷ AČ X, s. 252.

²¹⁸ *Tamtéž*, s. 253.

²¹⁹ V textu se přímo hovoří o tom, že všude v moravských městech má být tato falešná mince „*odvolána*“, aby nebyli kupující klamáni (*Tamtéž*).

hovoří o tom, že by se měl dvakrát za rok konat obecný sněm „jakož býti má po starém obyčeji.“²²⁰

5.3. Projevy vzestupu nižší šlechty

Zřejmě nejzávažnějším rozdílem mezi landfrýdem z roku 1434 a jeho předchůdci je ve vztahu ke zkoumanému tématu šlechty na Moravě posílení vlivu nižší šlechty. Na první pohled je to patrné při analýze intitulace. V listině je jmenováno celkem 97 šlechticů, což už samo o sobě je téměř dvojnásobný počet oproti listině z roku 1421. Jádro šlechticů, které můžeme díky výše zmiňovaným definicím považovat za příslušníky panského stavu, však zůstává téměř stejně velké. Můžeme zde, kromě markraběte Albrechta, v té době neznámého olomouckého biskupa a opavského knížete Václava, napočítat 47 osob, u kterých je téměř jistá jejich příslušnost k pánům.²²¹

Stejný počet osob, tedy 47, už pochází z rodů, které na základě předchozí definice panských rodů jakožto těch, které jsou jmenovány v úvodních zápisech zemských desk, za vyšší šlechtu považovat nemůžeme. Shoda v počtu představitelů vyšší a nižší šlechty je zde poměrně nápadná,²²² i když je otázkou, nakolik věrohodně (a zda vůbec) je možné aplikovat rozdělení na, terminologií doby, „pány“ a

---

²²⁰ *Tamtéž*. V historické literatuře ještě František Šmahel zdůraznil článek o pomoci původním majitelům při dobývání jejich ztracených hradů a majetků (ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 299). Tento článek však v landfrýdu z roku 1434 není žádnou novinkou, jedná se o jedno z obecných ustanovení, která se objevují již v dokumentu z roku 1412 a také 1421, nejde tedy (na rozdíl od čtyřech zmiňovaných článků) o reakci na průběh husitských válek na Moravě. Jako zdroj této informace nejspíš František Šmahel využil studie Josefa Války, ze kterých při popisu situace na Moravě hojně čerpal. Josef Válka se o článku o pomoci při dobývání hradů zmiňuje jako o novince mající řešit následky válek, naopak chybně řadí článek o falešné minci k obecným ustanovením starších landfrýdů, které měl dokument z roku 1434 jen přebrat (VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 127-128).

²²¹ U landfrýdu z roku 1421 to bylo 50 osob.

²²² Zde pomíjím počet pečeti u tohoto landfrýdu, který se neshoduje s počtem vypsaných osob. Podle Františka Kameníčka, který příslušnou část zvanou „*Jednání sněmovní a veřejná v markrabství Moravském*“ vydal v rámci AČ X, se u této listiny nacházelo celkem 107 pečeti (jedna velká – Albrechtova, 54 malých a 52 scházejících – AČ X, s. 254). Tato neshoda je způsobena jednou ze základních vlastností landfrýdu, a to možností se k němu dodatečně připojit přivěšením pečeti, kdy se s takovým šlechticem dále jedná stejně, jako by „*právě jeho méno napsáno bylo*“ (AČ X, s. 254). Už vzhledem k nedostatku místa na listině se jména později přistupujících osob do listiny nedopisovala.

„zeměniný“ v době, kdy panský stav ještě nebyl uzavřen.²²³ Lákavé je dívat se na tuto shodu jakožto projev upevňujícího se stavovského zřízení i s ohledem na to, že minimálně nižších šlechticů bylo v Brně v době sjezdu určitě více než jen 47, takže tento počet mohl být zvolen právě s ohledem na vyrovnání se počtu pánů. Posledním argumentem pro to, že tyto počty nemusely být zvoleny nahodile, je i listina z 19. února 1437. V té se řeší dědičné právo na Moravě, a přímo se již hovoří o tom, že na rozhodování o tomto problému bylo jmenováno 12 pánů a 12 zemanů,²²⁴ takže v této době už nebyly stejné počty nižších a vyšších šlechticů na důležitých listinách ničím výjimečným. Jak už však bylo řečeno dříve, je potřeba k hypotéze záměrně stejného počtu pánů a zemanů na landfrýdu z roku 1434 jakožto projevu stavovského zřízení přistupovat obezřetně.

Co už však nezpochybnitelně zdůrazňuje růst moci a významu nižších šlechticů v důsledku husitských válek je úprava některých obecných ustanovení v landfrýdu. První z těchto úprav se objevuje v již několikrát zmiňovaném článku o dobývání ztracených hradů a tvrzí:

Landfrýd 1421

„Item také bude-li ztracen který hrad... buďto králevy milosti, starostin, biskupov, nebo panský, anebo kteréhožkolvěk zemenína zde v Moravě, tehdá ihned králeva milost'... mají poslati své úředníky a svú moc. A páni všichni, ježto jich pečeti jsou při tomto listu, mají k tomu hradu přiléci...“²²⁵

Landfrýd 1434

„Item také bude-li ztracen který hrad... buďto markrabiny milosti, biskupuov, hauptmanov nebo panský anebo kteréhožkoli zemenína zde v Moravě, ješto by svú pečet' k tomuto zápisu přivěsil: tehdá ihned markrabina milost'... mají poslati své

²²³ O této problematice viz kapitolu *Problematika vyšší šlechty na Moravě*.

²²⁴ AČ X, s. 254-255. I na základě této listiny, kde je mezi pány jmenován, zahrnuji mezi pány Jošta Hechta z Rosic, který k nim přináležel z důvodu svého dlouholetého působení v úřadu podkomořího markrabství Moravského, i když Hechtové z Rosic panským rodem nebyli. Jošt Hecht je v této listině jmenován na konci výčtu 12 pánů (což také může naznačovat, že jeho rod nebyl považován za tak vážený jako u předchozích šlechticů), po něm následuje 12 osob nižší šlechty (v listině jsou tito šlechtici uvedeni jako rytíři a panoši).

²²⁵ AČ X, s. 249.

*úředníky a svú moc, a páni všichni i zemané, ješto jich pečeti jsú přivěšeny k tomuto listu, mají k tomu hradu přiléci...*²²⁶

Na rozdíl od landfrýdů z minulosti se v roce 1434 už otevřeně mluví o tom, že měl být pečeten i nižšími šlechtici. Ti také přijímali část povinností do té doby náležejících pouze pánům, jako je třeba zmiňovaná vojenská pomoc při dobývání ztracených hradů, tvrzí a měst. Obdobě se s nižšími šlechtici počítá i v závěrečné části listiny, kde se hovoří o možnosti připojit se k landfrýdu přivěšením pečeti. Starší formulace „...*byl-li by který pán, jehož méno v tomto listu posazeno nenie, ješto by svú pečeť... chtěl přivěsiti...*“²²⁷ byla roku 1434 doplněna na „...*byl-li by který pán nebo zemenín...*“²²⁸, čímž byli v tomto ohledu šlechtici de jure zrovnoprávněni.

Obecně můžeme k landfrýdu z roku 1434 říct, že klade důraz na obnovu zemského práva (nové ustanovení o konání dvou sněmů ročně dle starého obyčeje) a pokusy o majetkové narovnání zúčastněných stran (zákaz vybírání holdů, opravy dříve zbořených hradů), spolu s obvyklými ustanoveními o potírání loupeživých band, bezpečných silnicích a boji proti zemským škůdcům. V tomto dokumentu také došlo k viditelnému poklesu vlivu církve, kdy byly úplně vypuštěny části věnující se náboženským otázkám, jak jsme si je představili v kapitole o landfrýdu z roku 1421. Obdobně také vypadl olomoucký biskup jako prvotní odvolací instance v případě nějaké nespravedlnosti, došlo k návratu k zeměpánovi, hejtmanovi a moravským pánům, biskup zde dostal opět pouze poradní hlas v případě neúspěchu dříve jmenovaných.

Absenci náboženských otázek a snížení pravomocí biskupa na zemské úrovni můžeme vidět jako největší úspěch šlechticů na Moravě při uzavírání landfrýdu v roce 1434. Tohoto vítězství nejspíše dosáhli hlavně páni, protože na rozdíl od jiných částí a ustanovení v landfrýdu se zemanům nepodařilo zařadit k výše zmiňovaným odvolacím instancím a rozhodcům ve věcech zemského práva. To je patrné i na pokračující tradici úvodních zápisů při otevírání zemských desk, kde jsou

---

²²⁶ AČ X, s. 252.

²²⁷ Landfrýd z roku 1421 (AČ X, s. 250).

²²⁸ AČ X, s. 254.

jako přísedící opět jmenovány pouze osoby, u kterých předpokládáme jejich panský stav.²²⁹

Čím naopak byly pozice vyšší šlechty na Moravě oslabeny, bylo pronikání nižších šlechticů/zemanů do dříve výsostně panských oblastí, jako bylo právě pečetení landfrýdů. To samozřejmě souvisí s nárůstem šlechticů-bojovníků a dobrodruhů, kteří zbohatli a prosadili se během dlouhého období válek.²³⁰ Zde se již nejedná o výjimečné jedince, kteří se v landfrýdech objevovali už dříve, kdy se ještě s účastí nižší šlechty při pečetení nepočítalo ani v obsahu dokumentu.²³¹ Z těchto šlechticů z Moravy, kteří jsou ještě v dobách pečetení protestního listu proti Husovu upálení považováni (nejspíše právem) za závislé na vůli mocných moravských pánů, se v průběhu času stala sebevědomá vrstva moravské šlechty, která si prosadila větší podíl účasti v zemských záležitostech počínaje uzavíráním landfrýdů. Panská část šlechty si však své výsadní postavení zachovala v soudních záležitostech u zemského soudu.

---

²²⁹ Po dlouhém období bojů byly olomoucké desky poprvé otevřeny 12. ledna 1437 (ZDO X, č. 1, s. 359) a brněnské desky 7. února 1437 (ZDB XII, č. 122, s. 334).

²³⁰ Jako příklad takového úspěšného šlechtice můžeme jmenovat Jana z Mesenpeku, který pečetil landfrýd roku 1434 na jednom z předních míst mezi nižší šlechtou (AČ X, s. 251) a který v této době již držel jeden z nejpevnějších moravských hradů, Helfštejn. Osudy této zajímavé postavy popisuje a některé omyly dřívější historiografie opravuje Bronislav Varsík (VARSIK, Bronislav: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*, průběžně, zejména od s. 67).

²³¹ Narážím zde na tři osoby jmenované v landfrýdu roku 1421, které nepatřily k rodům považovaným za panské, viz podkapitolu *Landfrýd ze 17. listopadu 1421*.

6. Landfrýd z 28. ledna 1440

Posledním dokumentem, kterým bych se chtěl v této práci zabývat, je landfrýd z roku 1440, který je od ostatních v lecčem odlišný. Smrtí krále Albrechta 27. října 1439 nastala na Moravě opět nová situace. Ta byla ještě více komplikovaná skutečností, že nebylo zřejmé, kdo bude dalším panovníkem.²³² Za posledních více než sto let, kdy Moravě vládli Lucemburkové, to bylo poprvé, kdy byla země regulérně bez vladaře. Unikátnost tohoto okamžiku můžeme spatřit i v tom, že bylo nutno sepsat naprosto novou formu landfrýdu, se kterou jsme se do té doby na Moravě nesetkali a která nemá s předchozími navzájem velmi podobnými dokumenty téměř nic společného.²³³

Předně je z vydavatelů na prvním místě jmenován olomoucký biskup Pavel z Miličina a spolu s ním „*všichni opati a prelati země markrabstvie Moravského*.“ Následuje nový zemský hejtman Jan Tovačovský z Cimburka a dalších 34 osob panského stavu.²³⁴ Tentokrát jsou od zbylých šlechticů páni viditelně odděleni, po Mikuláši z Vlašimi následuje „...*a my, Václav z Kukvic*“.²³⁵ U dřívějších landfrýdů pozorovaná dominantnost pánů či alespoň vyrovnaný počet vyšších a nižších šlechticů (jako tomu bylo u případu z roku 1434) však již vzala za své, nižších šlechticů je v listině z 28. ledna 1440 vyjmenováno hned 89.²³⁶ Na závěr výčtu zúčastněných stran pak přichází poslední velký rozdíl potvrzující výjimečnost této listiny a formující se stavovské zřízení – objevuje se zde formule „*A my purgmistři a*

---

²³² Albrecht zemřel v době, kdy byla jeho manželka Alžběta Lucemburská těhotná, takže se samozřejmě muselo s napětím čekat, zda se narodí chlapec (tak se také 22. února 1440 stalo). To však moravští šlechtici na začátku roku 1440 vědět nemohli, navíc ani po narození Ladislava Pohrobka nebyla jeho cesta na otcovy trůny vůbec jednoduchá (PAPAJÍK, David: *Ladislav Pohrobek*, s. 27).

²³³ Že jde o výjimečný dokument dokazuje i to, že byl vybrán jako vzor přípisu landfrýdu při „osíření země“ Ctiborem Tovačovským z Cimburka do *Knihy Tovačovské (Kniha Tovačovská*, s. 4-6). Z originálu tento list znovu vydal František Kameníček (AČ X, s. 256-258).

²³⁴ Změna na postu hejtmana zde už s největší pravděpodobností souvisí s dodržением praxe zmíněné v *Knize Tovačovské (Kniha Tovačovská*, s. 3), kdy na nejbližším sněmu nejspíše složil úřad Albrechtem jmenovaný zemský hejtman Vaněk z Boskovic a byl nahrazen právě Janem Tovačovským z Cimburka, ten se v tomto úřadu vyskytuje poprvé právě v době landfrýdu z ledna 1440.

²³⁵ AČ X, s. 256. Takto znovu započatý jmenný seznam interpretuji jako viditelné oddělení předchozích pánů a následujících nižších šlechticů.

²³⁶ Zde bych však hovořil velmi obezřetně o nějaké „nadvládě“ nižší šlechty, tento nepoměr bych spíš viděl z důvodu jedinečné situace bezvládní, kdy bylo bezpochyby žádoucí, aby se uzavřené jednoty moravské zemské obce účastnilo co nejvíce osob.

*radý měst Olomúce, Brna, Znojma, Jihlavy, Hradišče, Uničova, Litovle, Ejvančic*²³⁷
čili královských měst na Moravě.

Toto náhlé rozšíření počtu osob a institucí účastnících se „landfrýdu“ je určitým způsobem velmi nápadné, zvláště s ohledem na to, že i nižší šlechta se v této instituci dlouho nemohla sama prosadit. Záměrně ale bylo v předchozí větě slovo landfrýd v uvozovkách, protože při srovnání s dřívějšími listinami dojdeme k závěru, že se o zemský mír jako takový nejedná.

Předně se, na rozdíl od předchozích, v celém dokumentu pojem „landfrýd“ ani jednou nevyskytuje. Místo toho jsou užívána slova jako „jednota“ nebo „ze spolku“,²³⁸ která zase nenajdeme dříve. Úplně odlišná je také celková struktura landfrýdu. Po invocaci a intitulaci obsahující duchovní, šlechtice i královská města následují konkrétní důvody, proč byla tato listina vydána (narace), kde je zmíněna smrt krále Albrechta a následné dva brněnské sněmy z 13. a 20. ledna 1440. Takto konkrétní důvody pro vydání se v minulosti neobjevují, nejbližší k nim má landfrýd z roku 1421, kde se však v naraci pouze obecně hovoří o tom, že listina byla vydána pro spásu duší vydavatelů, obnovení řádu na Moravě a zmírnění tehdejšího utrpení poddaných.²³⁹

U minulých landfrýdů po intitulaci popřípadě naraci následovala dispozice, která obsahovala v poměrně stabilní a neměnné podobě základní formule a ustanovení týkající se zachovávání zemského pořádku. Maximálně byly v konkrétních landfrýdech některé části přidány nebo vypuštěny, i jazykově však byly téměř totožné.²⁴⁰ Naproti tomu listina z roku 1440 je postavená celá pouze na potvrzení a opakování jednoty všech stavů, veškeré dříve velmi konkrétně rozepsané články o spravedlnosti a dodržování práva jsou zde shrnuty do věty „...a *slibujemy v tej jednotě státi a skutečně pomáhati každý z nás vedle svého moženie tuto sirú zemi pokojiti, aby každý v svých rádiech a v právích zostal.*“²⁴¹

Význam této listiny je ale i v tom, že je zde, na rozdíl od předešlých landfrýdů, přesně popsán postup při přistupování k landfrýdu a podobným listinám.

---

²³⁷ AČ X, s. 257.

²³⁸ Společně.

²³⁹ „...a také pro chudinu této země, kteráž jest mnoho zármutkuov až do této chvíle měla...“ (AČ X, s. 247).

²⁴⁰ Zde bych, už kvůli téměř stoprocentní jazykové shodě textů landfrýdů z let 1412, 1421 a 1434, předpokládal existenci ustáleného formuláře.

²⁴¹ AČ X, s. 257.

Šlechtic, který by chtěl k této dohodě přistoupit, má v Brně na radnici předložit purkmistrovi svůj připovídací list s pečeti podle zveřejněného vzoru²⁴² a tím se stane plnohodnotným účastníkem a pečetitelem listiny. Zajímavým momentem v tomto připovědním listu je část hovořící o prodávání majetku (*„A jestliže bych já komu zboží své odbyti chtěl, kupitele svého k tomu mám držeti a přivésti, aby list příznávací v táz slova, jakožto i tento muoj list jest, k tomu landfrýdu přiložil a v tom ve všem aby se zachoval, jakož já nahořepsaný.“*).²⁴³ Taková formulace v podstatě dělá ze šlechticů nepečetících landfrýd členy zemské obce druhé kategorie. I když se v těchto listinách nikde nehovoří o tom, že by museli landfrýd pečeti úplně všichni šlechtici (problematické by to bylo zejména u nižší šlechty), podmínka účasti na landfrýdu u kupujících od pečetitelů se zdá být pouze teoretická a je otázkou, jestli se toto ustanovení dodržovalo v praxi. U pánů by to tak složité nebylo, landfrýdů se v podstatě až na pár odpadlíků většinou účastnili skoro všichni, u nižší šlechty je to ale vzhledem k vysokému počtu příslušníků i prováděných transakcí velmi nepravděpodobné.

I s těmito zmíněnými výjimkami však naplňuje listina z 28. ledna 1440 základní znak landfrýdu, který plyne již z jeho názvu – ochranu zemského míru. Svým důrazem na rozdělení šlechty na vyšší a nižší, zahrnutím všech duchovních i osmi královských měst tak otevírá cestu dalšímu formování Moravy jakožto stavovského státu a uzavírá období prvních husitských válek. Po smrti dlouholetého moravského markraběte a později českého, uherského a římského krále Albrechta II. tak dělá tento landfrýd definitivní tečku za v úvodu definovaným husitským obdobím.

---

²⁴² Vzor takového připovídacího listu viz *Knihy Tovačovská*, s. 6. Zajímavým momentem v tomto listu je část hovořící o prodávání majetku (*„A jestliže bych já komu zboží své odbyti chtěl, kupitele svého k tomu mám držeti a přivésti, aby list příznávací v táz slova, jakožto i tento muoj list jest, k tomu landfrýdu přiložil a v tom ve všem aby se zachoval, jakož já nahořepsaný.“* – *Tamtéž*).

²⁴³ *Tamtéž*.

7. Závěr

U tak široce zvoleného tématu, jako je šlechta na Moravě v husitském období, jsem se v této práci zaměřil na šlechtu vyšší a na příkladu několika pramenů s celozemskou působností a významem, v mém případě hlavně landfrýdů, jsem chtěl ukázat dynamiku vztahu mezi panovníkem, šlechtou a církví případně i šlechtou navzájem.

Aby bylo možné pozorovat změny v postavení či pravomocích šlechticů, bylo potřeba si nejdříve definovat, podle jakého kritéria se dá u konkrétních osob určit jejich příslušnost k pánům či zemanům. Jako nejvhodnější se mi zde jeví metoda srovnávání úvodních zápisů z knih trhových náležejících ke dvěma řadám moravských zemských desk, olomouckých a brněnských. Na rozdíl od jiného typu pramenů, se kterým jsem pracoval (landfrýdy), zde není možné pozorovat pozvolné pronikání nižší šlechty do dříve výhradně panského prostředí. Díky tomu je zde dle mého názoru nejlepší šance pro identifikaci příslušnosti jednotlivých šlechticů a jejich zařazení do panských rodů.

Takto získané a ověřené údaje o osobách považovaných v husitském období za příslušníky panského stavu jsem se snažil aplikovat na landfrýdy vydané na Moravě mezi lety 1412–1440 se zvláštním zřetelem ke třem dokumentům – landfrýdům z let 1421, 1434 a 1440. U těchto listin jsem se zaměřil na jejich zasazení do kontextu doby vydání a zevrubnou analýzu a komparaci. Zejména při srovnávání dvou a více landfrýdů se mi podařilo upozornit na některé chyby a omyly vyskytující se v historiografii, kdy jsou některé články hlavně v landfrýdu z roku 1421 mylně považovány za unikátní (např. výše uvedený příklad s pomocí při dobývání ztracených hradů), i když šlo pouze o obecná ustanovení známá i z předhusitské doby.

U landfrýdu z roku 1421 komparace s ostatními ukázala zvýšení pravomocí biskupa, a to ještě dále než v literatuře už tolikrát akcentovaných člancích prikazujících odvolání čtyř artikulů a přijmutí pokání u odpadlých osob. Kromě toho můžeme pozorovat proniknutí olomouckého biskupa do dříve výhradně panovnické a panské společnosti jakožto prvních instancí při dovolávání se spravedlnosti, přičemž rok 1421 byl v tomto ohledu vrcholem biskupských pravomocí. V následném

landfrýdu z roku 1434 je již biskupovo místo opět až jako poradní hlas, který může začít pomáhat či řešit situaci až v případě selhání panovníka, zemského hejtmana a moravských pánů.

Jako nejdůležitější fenomén, který při komparaci landfrýdů vyvstal na povrch, však vidím růst pravomocí nižší šlechty. Ta byla v době před vypuknutím husitských válek na Moravě spíše nevýrazná a na celozemské úrovni se prezentovala až ve druhém sledu za pány. I účast některých nižších šlechticů při protestních akcích proti Husovu uvěznění a upálení se spíše než projev nějakého samostatného rozhodování interpretuje jako projev klientských vazeb a vztahů s na předhusitské Moravě mnohem mocnějšími pány. Ještě na landfrýdu z roku 1421 najdeme pouze marginální počet osob považovaných za nižší šlechtice, v samotných ustanoveních se na nějaká práva či povinnosti „zeměninů“ nemyslí. Stejně tak ještě nemají nižší šlechtici možnost tyto listiny pečetit, což také může svědčit o jejich relativně nízké moci, kterou se moravští panovníci ani samotní páni necítili moc ohroženi.

Změna zde přichází až s landfrýdem z roku 1434, ve kterém jsou už ustanovení přejatá z minulých listin upravena do podoby myslící i na nižší šlechtu. Jedním z nich je i možnost pečetit landfrýd, na kterém už najdeme vyrovnaný počet zástupců šlechty vyšší i nižší. Kromě práva pečetit však zemanům přibyla i povinnost účastnit se akcí proti zemským škůdcům, k čemuž se pečetením landfrýdu zavazovali všichni zúčastnění. Samozřejmě není moc reálné, že by se nižší šlechtici takových akcí neúčastnili už dříve, v konkrétním zahrnutí jejich stavu do tohoto článku však vidím určité uznání a zároveň potvrzení vzrůstu jejich moci.

Vysoká převaha vyjmenovaných zemanů oproti pánům při uzavírání landfrýdu v roce 1440, posledního, kterým se tato práce zabývá, nárůst jejich moci jen potvrzuje. Listina z ledna 1440 je však unikátní i v tom, za jakých okolností byla uzavřena a jak je formulována. Z důvodu úmrtí českého, uherského a římského krále Albrechta II. na konci roku 1439 bylo potřeba nějak zajistit klid v zemi a z toho důvodu byl vydán tento „landfrýd“, který však s těmi dřívějšími nemá mnoho společných prvků a jedná se spíš o spolek nebo jednotu. Té se kromě šlechty (vyšší i nižší) účastnil olomoucký biskup Pavel z Miličína a nově také veškeré duchovenstvo a díky svým představitelům i osm moravských královských měst. Odlišná jsou i ustanovení obsažená v listině, kdy dříve dlouho ustálené články jsou zestručněny či

úplně vypuštěny a důraz je kladen pouze na jednotu pečetících ve snaze udržet zemský mír. I z toho důvodu nemůžeme tento poslední dokument řadit ke klasickým moravským landfrýdům první poloviny 15. století.

8. Seznam použitých zkratek

AČ – Archiv český

AKČ – Archiv Koruny české

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

ČČH – Český časopis historický

ČMM – Časopis Matice moravské

FRB – Fontes rerum bohemicarum

LCS – Libri citationum et sententiarum

RI – Regesta imperii

UB – Urkundliche Beiträge

ZDB – Zemské desky brněnské

ZDO – Zemské desky olomoucké

9. Seznam pramenů a literatury

9.1. Prameny

9.1.1. Archivní prameny

Moravský zemský archiv Brno, fond Stavovské listiny A1.

Národní archiv Praha, fond Archiv České koruny.

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Třeboň, fond Cizí rody – Listiny I. 1286–1826.

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Třeboň, fond Historica Třeboň 1216–1659.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Archiv města Uherské Hradiště.

Všechny výše uvedené fondy z českých a moravských archivů jsou v digitalizované podobě dostupné na internetových stránkách <<http://monasterium.net/mom/fonds>>, <<http://www.mza.cz/a8web/A8SL4/?qsc=nlXIZAoAuH1XVRv70LNNgifsJ1w07q75tBcgJMP23jg%3D>> a <<https://digi.ceskearchivy.cz>>.

9.1.2. Tištěné prameny

Archiv český I. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1840.

Archiv český III. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1844.

Archiv český IV. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1846.

Archiv český VI. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1872.

Archiv český X. Ed. KALOUSEK, Josef. Praha 1890.

Archiv Koruny české 5. Katalog listin z let 1378–1437. Ed. HAAS, Antonín. Praha 1947.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIII. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1879.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIV. Ed. BRETHER, Bertold. Brno 1903.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XV. Die Nachträge 1207–1408. Ed. BRETHER, Bertold. Brno 1903.

Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Brünner Cuda. Edd. CHYTIL, Josef - CHLUMECKÝ, Petr - DEMUTH, Karl - WOLFSKRON, Adolf. Brno 1856.

Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Olmützer Cuda. Ed. CHYTIL, Josef. Brno 1856.

Documenta mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1869.

Kniha Tovačovská, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v markrabství moravském. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1868.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus I. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1872.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus II. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1873.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus III/1. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1878.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek I. 1418–1437. Ed. RYNEŠOVÁ, Blažena. Praha 1929.

Nové prameny k dějinám husitství na Moravě. Ed. NEUMANN, Augustin. Olomouc 1930.

Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). I. Band (1410–1424). Ed. ALTMANN, Wilhelm. Innsbruck 1896–1897.

Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Svazek 1/1 a 1/2. Edd. BENEŠ, František; BERÁNEK, Karel. Praha 1974.

Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským písmem. Ed. ŠIMEK, František. Praha 1937.

Starší letopisové čeští. Ed. PALACKÝ, František. In: Dílo Františka Palackého II. Vydal Jaroslav Charvát. Praha 1941.

Stavovské listiny 1212–1847. Ed. ŠVÁBENSKÝ, Mojmír. Brno 1965.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an. 1. a 2. díl. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1873.

Vavřince z Březové kronika husitská. Ed. GOLL, Jaroslav. In: *Fontes rerum bohemicarum V.* Praha 1893.

9.2. Literatura

BALETKA, Tomáš: *Albrecht V. Habsburský (1411–1439), jeho vláda na Moravě a první pokus o „Podunajskou monarchii“.* In: *Vládcové Moravy. Kniha statí ze stejnojmenného cyklu přednášek.* Ed. MITÁČEK, Jiří. Brno 2007, s. 83-98.

BALETKA, Tomáš: *Markrabě Jošt a protagonisté jeho dvora.* In: JAN, Libor a kol.: *Morava v časech markraběte Jošta. K 600. výročí zvolení posledního Lucemburka z moravské větve římským králem a jeho úmrtí.* Brno 2012, s. 23-32.

BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař. Z Čech až na konec světa.* Praha 2003.

BALETKA, Tomáš: *Uherský Ostroh ve vírech husitských proudů.* In: *Uherský Ostroh.* Uherský Ostroh 2000, s. 51-61.

BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens am Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423.* Wien 1893.

ČORNEJ, Petr – KNÁPEK, Aleš – MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel: *Stížný list české a moravské šlechty proti upálení mistra Jana Husa 1415–2015.* Okrouhlice 2015.

DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař.* Brno 1910.

ELBEL, Petr – BÁRTA, Stanislav – ZIEGLER, Wolfram: *Die Heirat zwischen Elisabeth von Luxemburg und Herzog Albrecht V. von Österreich. Rechtliche, finanzielle und machtpolitische Zusammenhänge (mit einem Quellenanhang).* In: *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčeje. Colloquia mediaevalia Pragensia* 14. Praha 2014, s. 79-152.

ELBEL, Petr: „*Scio quod vos Moravi estis timidi et michi non fideles*“. *Moravané ve strukturách dvora Zikmunda Lucemburského.* *Mediaevalia Historica Bohemica*, 12/2, 2009, s. 43-132.

ELBEL, Petr: *Husitské fary na Moravě ve světle citační listiny Jana Železného z února 1418. Příspěvek k poznání role šlechty v počátcích husitství na Moravě.* *Časopis Matice moravské*, 124, 2005, s. 395-428.

ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě.* Brno 2016.

ELBEL, Petr: *Úvaha o stavu bádání ke dvoru Zikmunda Lucemburského a představení prosopografického výzkumu Zikmundových dvořanů z českých zemí.* In: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti.* Edd. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan. Praha 2008, s. 231-244.

FRIESS, Gottfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten.* In: XVII. Programm des k. k. Ober-Gymnasiums der Benedikter zu Seitenstetten. Linz 1883, s. 3-77.

HOFFMANN, František: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce.* In: *Táborský archiv. Sborník státního okresního archivu v Táboře*, č. 6. Tábor 1994, s. 47-144.

HOFFMANN, František: *Morava na cestě k husitské revoluci.* In: *Husitský Tábor. Sborník Muzea husitského revolučního hnutí* 4. Tábor 1991, s. 57-68.

HOFFMANN, František: *Na česko-moravském pomezí kolem roku 1430.* In: *Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela.*

Edd. PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav – REJCHRTOVÁ, Noemi. Praha 1994, s. 529-536.

HOFFMANN, František: *Popravčí zápisy jihlavské*. Právněhistorické studie, 18, 1974, s. 163-204.

HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby*. Časopis Matice moravské, 87, 1968, s. 163-186.

HOSÁK, Ladislav: *Husitské období v dějinách Gottwaldovského kraje*. Gottwaldov 1955.

HOSÁK, Ladislav: *Husitské revoluční hnutí v olomouckém kraji*. Olomouc 1960.

JAN, Libor: *Strážnice od počátku husitství do konce 15. století*. In: PAJER, Jirí a kol.: *Strážnice. Kapitoly z dějin města*. Strážnice 2002, s. 61-74.

JANIŠ, Dalibor: *Opory moci markraběte Jošta: Zemský soud, úřady a landfrýd*. In: JAN, Libor a kol.: *Morava v časech markraběte Jošta. K 600. výročí zvolení posledního Lucemburka z moravské větve římským králem a jeho úmrtí*. Brno 2012, s. 11-22.

JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*. Nový Jičín 1998.

KÖPPEL, Gisela: *Herzog Albrecht V. von Österreich*. Wien 1943 (nepublikovaná dizertace).

KRZENCK, Thomas: *Prelát táhne do války. Jan Železný*. In: *Osobnosti Moravy (1)*. Brno 2006, s. 129-153.

KURZ, Franz: *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten. Erster und zweyter Theil*. Wien 1835.

LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten*. Wien 1841.

MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 1999.

MEZNÍK, Jaroslav: *Markrabě a páni. (K mocenskému dualismu na Moravě v době předhusitské)*. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, C 42*, 1995, s. 39-50.

- NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*. Olomouc 1939.
- NOVOTNÝ, Václav: *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Praha 1915.
- PAPAJÍK, David: *Ladislav Pohrobek (1440–1457). Uherský a český král*. České Budějovice 2016.
- PAPAJÍK, David: *Nejvýznamnější šlechtické rody na Moravě podle zemských desk*. In: *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*. Brno 2003, s. 519-532.
- PAPAJÍK, David: *Páni z Holštejna. Významný, ale zapomenutý panský rod*. České Budějovice 2007.
- PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí*. Praha 2005.
- PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. 5. vydání (4. úplné). Brno 2011.
- PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha 2006.
- RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*. Salzburg 1973 (nepublikovaná dizertace).
- SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*. Český časopis historický, 23, 1917, s. 85-109, 310-352.
- SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412*. Časopis Matice moravské, 120, 2001, s. 315-336.
- STONE, Lawrence: *Prosopography*. In: *Daedalus*, Vol. 100, No. 1. Historical Studies Today (Winter, 1971), s. 46-79.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 1-4*. 2. vydání. Praha 1995.
- ŠTĚPÁN, Václav: *Muž u zrodu husitské revoluce Lacek z Kravař*. In: *Osobnosti moravských dějin (1)*. Brno 2006, s. 115-128.
- ŠTĚPÁN, Václav: *Osobnost Lacka z Kravař. Část 1: Lackův politický vzestup*. Časopis Matice moravské, 110, 1991, s. 217-238 a *Část 2: Na vrcholu politické dráhy*. Časopis Matice moravské, 112, 1993, s. 11-41.

ŠTĚPÁN, Václav: *Úloha pánů z Kravař při vzniku husitského hnutí*. Časopis slezského muzea, 20, 1971, s. 10-21.

URBAN, Jan: *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha 2004.

URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. Časopis Matice moravské, 63-64, 1939-1940, s. 229-314.

VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy I*. Brno 1991.

VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě. Náboženská snášlivost. Jan Amos Komenský*. Brno 2005.

VARSÍK, Bronislav: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava 1965.

VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha 1999.

10. Resumé

This thesis deals with the concept and the problematic of nobility in Moravia during the hussite period, which is here defined as years 1415 to 1439 or more precisely 1440. The main focus is on the institution and phenomenon of Landfrieden as one of the most important places where the high nobility was long time dominant, however, as this thesis proves, that partially changed during this period.

First the author presents his opinion on which noblemen should be accounted as the members of high nobility. That is important for the decision, which of the noblemen named in important charters and documents for the whole Moravia, such as landfrieden, were part of higher nobility and which were lower.

The main part pays attention to the institution of Landfrieden („Land peaces“). During the chosen time frame were concluded three documents of that kind. First in November 1421, second in September 1434 and the last one, which symbolically ended the hussite period as we defined it in the beginning, in January 1440. This work deals with the occasions of making such deals between landlord, olomoucian bishop and the members of nobility and tries to put them in context. That is also a reason why there are analysed other important documents which were somehow connected with the main charter (for example charters regarding the submission of Peter of Kravaře in 1421).

Part of this chapter is also dedicated to the text analysis of these documents and their comparison with each other and with earlier Landfried from year 1412. The analysis is here to proof the struggle for power and positions in Moravia between a moravian ruler, nobility and the catholic church and to demonstrate the rise of lower nobility. This part ends with the analysis of the last landfried from year 1440 (written after the death of the current ruler Albrecht II.), which is analysed and compared with the previous ones.

The main conclusion of this work is that the rising power and importance of the lower nobility could be observed in the landfrieden not only in higher number of names and seals but also in the modification of specific articles. This thesis also corrects older researchers who assigned wrong articles of the landfrieden to the

common ones and to the specific ones which were named only in one of the landfrieden (for example the article about false currency).